

SVENSK NUMISMATISK TIDSKRIFT

OKTOBER 7 • 92

**Wexiö gymnasii myntkabinetts tillkomst
Nyköpingsöret 1628
Karl Knutssons finansiella bekymmer**

SVERIGE 15:—
NORGE 15:—
DANMARK 15:—

PERSONALIA

Erik Elinder 80 år

Erik Elinder var styrelseledamot i Kungl Myntkabinetts Vänner i många år och tog initiativ till dess medaljutgivning. Han hyllades i försommarvärmen i sin egen trädgård den 14 juni med blommor och en festskrift.

Foto: Bertel Tingström.

*Den som har
penningen till
sin gud,
gör sig själv
till slav under
sin dräng.*

AUKTIONSVERKET

STOCKHOLM

Frimärks- och Myntauktion Måndag 26 oktober 1992

Visning

fredag 23 oktober 11.00 - 16.30

lördag 24 oktober 09.00 - 15.00

Myntavsnittet omfattar bla dukater, plåtmynt, aktiebrev Ångfartyget Gripen, Svenska Ost-Indiska Compagniet och "Stenkols Gruftan Konung Gustaf IV Adolph." Katalog och slutprislista 65 kr till pg 654-4.

Auktionsverket

Jakobsgatan 10, Box 16256, 103 25 Stockholm

MYNTAUKTION
Skriftlig

INLÄMNINGAR
TILL VÅR SKRIFTLIGA AUKTION,
JANUARI-FEBRUARI 1993 ...
... MOTTAGES REDAN NU
OCH FRAM T.O.M. 15 OKTOBER.

Vänligen kontakta:
Ulf Ottosson, ANTIKÖREN

Lagerlista 23 - fortfarande aktuell.
Lagerlista 24 - utkommer inom kort.

Pris endast Kr 20,- per styck.

Antikören
Stureplatsen 1
S-411 39 Göteborg
☎ 031-18 3960

SVENSKA
NUMISMATISKA FÖRENINGENS
TIDSKRIFT

Föreningens kansli:

Sandhamnsgatan 50 A, nb
115 28 Stockholm
Tel 08-667 55 98

(onsdag - torsdag kl 10.00 - 13.00)

Svensk Numismatisk Tidskrift:

Box 5405
114 84 Stockholm
Postgiro 15 00 07-3
Bankgiro 219-0502
Svenska Handelsbanken

SNT utkommer under

första veckan i

februari - maj,

september - december

Prenumeration: helår 125:--

ANSVARIG UTGIVARE

Ian Wiséhn

REDAKTION

Tel 08-783 94 00

Redaktör:

Monica Golabiewski Lannby

Manuskriptgranskare:

Lars O Lagerqvist

Annonser:

Kjell Holmberg

Tel 0292-303 45

(kvällstid och helger)

Annonspriser:

1/1 sida (151×214 mm)	1.800:--
2:a omslagssidan	2.200:--
omslagets 4:e sida	2.500:--
2/3 sida (99×214 mm)	1.250:--
1/2 sida (151×105 mm)	1.000:--
1/3 sida (47×214 mm)	700:--
1/4 sida (72×105 mm)	500:--
1/6 sida (47×105 mm)	350:--
1/12 sida (47×50 mm)	175:--

Sista materialdag:

Den 1:a i månaden

före utgivning

Heloriginalt manus och
gärna skiss.

Sändes till SNT, adress enl ovan.

*Annonser som ej är förenliga
med SNF:s, FIDEM:s och
AINP:s etik kommer att avböjas*

Tryck:

Masterprint Sätteri & Tryckeri AB
ISSN 0283-071X

Höstprogram 1992

Om ej annat anges, hålls mötena kl 18.30 på Sandhamnsgatan 50 A.
Tag buss nr 41 till Rökubbsgatan eller T-bana till Gärdet.

- Okt 1 Föredrag (obs! i Kungl Myntkabinettet eller Historiska museet, ingång Storgatan 41). I samarbete med andra föreningar har vi inbjudit Michael Metcalf (chef för myntkabinettet i Oxford) att tala över ett vikingatida eller medeltida ämne (på engelska). *Föredraget hålls kl 16.*
- 20 Madeleine Greijer berättar om rysk mynthistoria.
- Nov 19 Vi får en rapport från FIDEM i London 1992 av Tamás Sárkány, Kungl Myntkabinettet, som också berättar om senaste medaljnytt.
- Dec 9 Den sedvanliga julfesten, sannolikt i våra nya lokaler.

Obs! Auktion hålles våren 1993.

Ang föreningens nya lokaler på Banérgatan 17

Några flitiga föreningsmedlemmar arbetar som bäst med att utrusta våra nya lokaler. Förhoppningsvis kommer de att stå klara lagom till julfesten.

Kansli

Besökstid 10.30 - 13.00 onsdag och torsdag.

Semesterstängt: Midsommar - 1 september samt jul- och nyårshelgerna.

Innehåll SNT 7·92

	Sid
Wexiö gymnasii myntkabinettets tillkomst	168
Tidig användning av metallsökare	171
Medaljnytt	175
Nyköpingsöret 1628 med tre myntmästartecken	176
"Sessling" funnen i Estlands svenskbygder	181
Medaljer av guldsmeden Carl Troselius	182
Karl Knutssons finansiella bekymmer	183
Modern medaljkonst	184
Recensioner	185
Auktioner, Mässor	186
Föreningar	186
Myntnytt	187

Omslag

Gustav II Adolf, Nyköping, 1 öre 1628. Se artikel sid 176 ff.

Wexiö gymnasii myntkabinetts tillkomst

Av Christer Knutsson

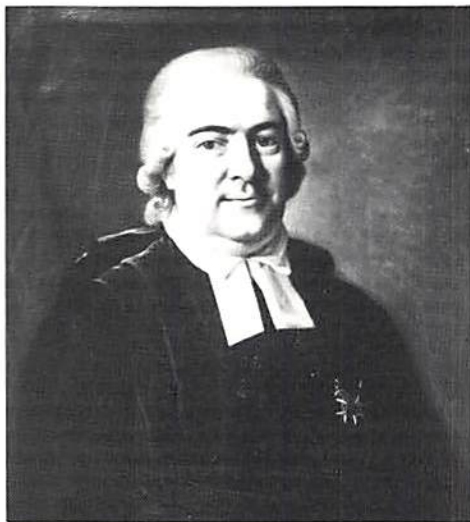
Vid prästmötet i Växjö 1793 kunde biskop Olof Wallquist i sin ämbetsberättelse meddela vad som kan kallas Wexiö gymnasii myntkabinetts födelsenotis:

”Utom dess hade Bibliotheket blifwet ihogkommet med flera ansefliga skänker af Herrar och Män, som förtjena vår tacksamhet. Inom den förr nämnde tiden woro desse i synnerhet framledne Professorn, Herr Johan Hindric Lidén, Förste Secreteraren i Kongl. Patriotiska Sällskapet Herr Adolph Modéer samt den, som förledet år hit donerat en rätt wacker mynt-Samling, men will wara ökänd. Herr Biskopen borde dock nämna, at denne Gifwarens För-Fäder äro från Småland, och Donator sjelf en Man, som i framtiden altid behåller en ärofull åminnelse bland dem, hwilka uppoffrat sin tid till nyttiga tjenester åt sit Fädernesland.”

En förteckning över donationen infördes i Wexiö Stifts-Tidningar under 1794 och omfattar totalt 124 nummer, skänkta av en välgörare. Senare under året återfinns bland gåvorna under Adolph Modéers namn ”Thesaurus Numismatum Comitum de Thott. Havniæ 1789, 90, två starke Tomer in 8:vo med Portrait och kopparstick” samt ”K. Gustaf I mark stycke, original.” I en fotnot betecknas givaren som ”en mot Läro-verket och orten länge frikostig och ofta anonyme välgörare.”

Det är måhända en ödets nyck som sammanför Olof Wallquist och Adolph Modéer och det är tillfälligheternas spel som skapar vad som så småningom skall bli stort. Det är också tillfälligheter att Adolph Modéer under tämligen exakt 200 år skulle förbli den anonyme välgöraren och lagom till Wexiö gymnasii myntkabinetts jubileum kan inta den plats i ärofull åminnelse som Wallquist önskade.

Olof Wallquist, född närking 1755, gjorde en makalös karriär som prästman och politiker. Efter sin prästutbildning blev han hovpredikant hos Gustav III:s mor Lovisa Ulrika 1779 vilket var ett mycket vanskligt uppdrag. Änkedrottningen hade nämligen på grund av sin lösmythet ifråga om kronprinsens omtvistade börd

Biskop Olof Wallquist, målning av P Krafft då, tillhör Konsistoriet, Växjö.
Foto: Smålands musei arkiv.

förskjutits från hovet och höll eget hov på Fredrikshov och Svartsjö. Hennes vänner och förtrogna sågs med stor misstro och missaktning vid kungens eget hov och det är därför förvånande och mycket anmärkningsvärt att Olof Wallquist lyckades vinna Gustav III:s förtroende, vilket han bl a använde till att bringa till stånd en försoning mellan mor och son vid Lovisa Ulrikas dödsbädd 1782. Vid hennes begravning fick Wallquist kungens löfte om Alsheda pastorat, som ansågs som ett av de bästa i Växjö stift. Kungen knöt Wallquist tätare till sig genom att utnämna honom till domprost 1786 inför den kommande riksdagen och på så sätt vann han en stark anhängare inom prästeståndet. Året därpå blev Wallquist vid blott 32 års ålder biskop i Växjö och han började nu också ägna intresse åt det egna stiftets förkovran. Ständigt återkommande missväxter och ett orationellt jordbruk skapade misär vilket han försökte att åtgärda liksom den åsidosatta undervisningen vid Växjö gymnasium. Det var i detta sammanhang han först kom i kontakt med Adolph Modéer. Tiden efter det ödesdigra skottet på Operan den 16 mars 1792 tillbringade gustavianen Wallquist vid kungens sjuk- och dödsbädd, kastad mellan hopp

och förtvivlan och med den tunga plikten att förbereda den döende kungen inför slutet. Han återvände till sitt stift och ägnade nu all sin energi åt dess förkovran, inte minst gymnasiet och dess bibliotek och samlingar. Han upprätthöll kontakten med kolleger och vänner såsom svågern och biskopen i Kalmar, M Wallenstråle, vilken skulle lägga grunden till en myntsamling vid läroverket där.

Adolph Modéer föddes i Karlskrona 1739 och var son till regements-skrivaren vid amiralitetet Laurent Adolf Modéer och hans hustru Anna Beata, född Ekengren. Släkten hade sina djupa rötter i Moheda socken, två mil norr om Växjö, där flera generationer präster verkade. Den unge Adolph studerade en kortare tid i Lund, dock utan examen, var en kort tid verksam i Kalmar där han också ingick äktenskap innan han 1771 utnämndes till lantmätare i Gävleborgs län. Efter fem års tjänst erhöll han avsked med bibehållen lön och ägnade resten av sitt liv fram till sin död 1799 åt bland annat skriftställarskap. Sedan 1770 beklädde han posten som förste sekreterare i Patriotiska sällskapet och han ägnade mycket intresse, tid och pengar åt välgörande ändamål. Bland hans verk kan nämnas det

1794 instiftade Sällskapet för allmänne medborgerlige kunskaper. Modéers småländska rötter och Wallquists förmåga att vinna vänner är bara några av förklaringarna till att Modéer i samband med Wallquists biskopsutnämning lämnar inte ett utan flera ekonomiska bidrag till uppodling av den småländska landsbygden. I maj anslår han 100 Rdr Specie till Tävelsås och Tofta församlingar för vilket Wallquist uttrycker sin tacksamhet på följande sätt: "De frucktbärande Fälten i Täfvelsås, som genom Hr. Secret^s legatum blifva odlade, blifva waracktige Witnessbörder om Wirkligheten af Hr Secr^s mogne Kärlek för Jordbruk och Medborgare. Detta var före hushållningssällskapets, bildat 1814, tid då verksamhet av detta slag bedrevs i mer organiserad form. Modéer var under de senare åren av sitt liv sjuklig och tillbringade bara under sommaren tiden i huvudstaden och skötte i övrigt sina åtaganden i hemmet.

Efter kungamordet och den efterföljande rättsprocessen och avrättningen av Anckarström avslutade Wallquist sin politiska gärning i Stockholm och gjorde sig redo för att återvända till Småland. Hemresan sker under slutet av maj. Han återvänder i augusti för ett formellt avsked och han träffar Adolph Modéer, dock inte för sista gången – Wallquist besöker nämligen Modéer under sin stockholmsresa 1795 och mottar då en mineraliansamling för läroverkets räkning. Under detta möte den 4 september 1792 skänker Adolph Modéer den myntsamling omfattande 124 nummer som nästa år blir offentlig, dock utan att givarens namn nämns. Då Wallquist sänder de tryckta prästmöteshandlingarna till Modéer skriver han också: "Jag har i dem tagit mig Frihet at på et och samma Ställe nämna och förtiga Hr. Secret^s Namn."

Adolph Modéer hade själv den vänligheten att 1795 skriva ned sin levernesbeskrivning där han bland annat låter meddela: "Til Gymnasium i Wexjö har han såsom Gåfwa lämnat omkring 20 Volymer af åtskillige Böcker, utom åtskillige Wærk stuckne och handskrifne äldre och nyare Musicalier, tillika med en liten Samling af Mineralier, och öfver hundrade Svenske Mynt och Skådepenningar. Åtskillige mest urgamle och sällsynte Svenske Mynt har han jämväl haft det Nöje at skänka til Kgl. Academien

Adolph Modéer, teckning av J.L. Caton 1786. Tillhör Slottsbiblioteket i Västerås.
Foto: Svenska Porträttarkivet.

i Åbo, och Gymnasium uti Hernösand." Då han följande år utgav sin omfattande bok "Inledning til närre Kunskap om Swenske Mynt och Skådepenningar: Från Början och intil dess Swenske Spiran lemnades af Konung Håkan Magnusson' lämnar han också uppgifter om i vilka samlingar de beskrivna mynten ingår. Här nämns aldrig myntkabinettet i Växjö och de äldre mynt som ingår i donationen 1792 har i regel uppgiften Modéers Saml. Boken har fått skarp kritik såsom i högsta grad felaktig och ovetenskaplig varvid dess negativa inslag har betonats på bekostnad av dess positiva sidor. Adolph Modéers myntsamling har av allt att döma varit betydande. Utöver de redan nämnda samlingarna har Lunds historiska museum blivit ihågkommet och storsamlaren Daniel Georg Nescher köpte den återstående samlingen vid Modéers död.

Den förteckning som publicerades i stiftstidningarna är inte särskilt uttömmande. Till god hjälp är emel-

lertid den handskrivna förteckning som Wallquist upprättade omkring 1798 och som också innehåller referenser till Modéers bok som därmed också visar sig vara användbar vid identifiering av mynten. Myntkabinettet i Växjö drabbades 1804-05 av mycket svåra stöldar då praktiskt taget allt guld och silver stals. Den wallquistska förteckningen innehåller dock uppgifter om vilka mynt som då gick förlorade och i förekommande fall vilka som kunde återställas.

I den här följande översikten återges dels den ursprungliga 1794 tryckta förteckningen dels de kompletteringar som kan göras med Wallquists förteckning och dess referenser till Modéers Inledning, . . . samt Rundquists tryckta katalog över läroverkets samlingar. I flera fall är osäkerheten mycket påtaglig och i några fall är uppgifterna alltför vaga för ett resultat skall kunna nås. Det är också omöjligt att i de fall då dubletter förekommer avgöra vilket eller vilka exemplar som ingått i den modéerska gåvan. ▀

Svenske Skådepenningar och Mynt

1. Anund Jacob. 2 st. Två Penningar til värde hvarje	a) Wq: Bokst. A. inom 3. Kroner. av: Ett Krönt Lejon öfver 3 ^{me} strömmar. Mod sid 71.
Rq: Bokstaven A (munktyp) mellan tre kronor.) (Lejon.
b) Wq: En ros mellan 3 ^{me} Kroner. av. Gotha Lejon. Mod sid 82.
Rq: Ros mellan tre kronor) (Lejon över balkar. /2 var. exemplar.	12. Birger Månsson. Två Penningar.
2. Philip. 2 – dito.	Wq: Bokst. P. inom 3. Kroner. av. Götha Lejon. 2. Ex. Mod sid 148.
Rq: a) P (munktyp) mellan tre kronor, med kronorna skilda åt och punkter vid bokstaven.) (Lejon över balkar. Punkter b) som a) inen kronorna sammanslutna till en triangulärt buktig omramning. Utan punkter.	13. Prins Eric Månsson? 2 st. dito.
3. Sverker I. – med namnbokstafven dito.	Wq: Bokst. S. inom 3 ^{me} Kroner. av. Götha Lejon. Mod sid 164.
Rq: S mellan tre kronor med punkter.) (Lejon över balkar. Hjärtan.	14. Lödese Stad slaget Mynt. Två Penningar.
4. ejusd. med et Drake eller Griphufvud. En Penning til värde.	Wq: Ett Drakehufvud. Mod sid 159.
Rq: Östgötabrakteater från 1200-talets början. Krönt drakhuvud åt höger (i heraldisk mening) Draken har utsträckt tunga. 3 var exemplar.	15. Jönköping dito 2 st. dito.
5. ejusd. med et krönt menschjohufvud, dito.	Wq: Ett Krönt Hufvud. Mod sid 163.
Rq: Östgötabrakteater. Krönt åtvänt huvud med lockar. 3 var exemplar. Rq förtecknar även ytterligare 18 varianter.	16. Wisby dito.
6. Eric IX. 2 st. Två Penningar.	Wq: Ett Kors inom 3 ^{me} Kroner. av. Götha Lejon. 2 ex. Mod sid 171.
Rq: Kors mellan tre kronor) (Lejon utan balkar. 2 var. exemplar.	17. K. Albrecht. 2 st. Två Penningar.
7. Carl VII. Två Penningar.	Wq: Tycks inte vara upptagen i fört. Mod sid 176.
Rq: Krönt åtvänt huvud, omgivet av en strålkrets.	18. K. Christian I. Malmö mynt.
8. Ärkebiskop Olof. dito.	Wq: Ensidigt mynt af Silf. innes. Bokst O. mellan 2 ^{me} Kroner. Mod sid 201-202.
Rq: Bokstaven O mellan två kronor.	19. Christian II. Klipping.
9. Ärkebiskop Jarler. dito.	Wq: Ensidigt mynt Silf. Bokst. I mellan 2 ^{me} Kroner. Mod sid 203.
Rq: Bokstaven I mellan två kronor.	20. Wisby mindre Mynt.
10. Biskop Thomas. dito.	Wq: Ensid. Silf. tycks innefatta ett T. inom 2 ^{me} Kroner. Mod sid 205.
Rq: kan inte återfinnas.	21. dito större.
11. Konung Valdemar. 2 st. dito.	Wq: Ett Torn inom 3. Kroner. av. Gotha Lejon. 2 ex. Mod sid 246.
Rq: Torn mellan tre kronor) (Lejon med balkar och punkter. Upptar endast ett ex.	22. Moneta Gothlandiæ.

Tidig användning av metallsökare

I dag är metallsökare aktuella i olika sammanhang – tyvärr mest i form av hjälpmedel vid olaglig rovgrävning efter vikingatida mynt, men även arkeologer i legitima syften använder metallsökare.

År 1958 utfördes ett av de tidigaste försöken med metallsökare. Under sommaren hade nämligen en silver-skatt hittats vid Stor-Kärven i Hällnäs socken i Uppland. Skatten bestod av fyra halsringar av flätade silvertrådar, en armring av silver, en bronsvåg och en silverskål. Allt hade framkommit vid grävning i gruset på en liten körväg.

Skatten ansågs så viktig att en efterundersökning krävdes och en arkeolog fick uppdraget, amanuensen Evert

Baudou, sedermera professor i nordisk arkeologi (Umeå). Baudou fann en del silverpärlor och en stor glasflusspärla i blått och grönt. Samtliga föremål daterades till slutet av vikingatiden. För att vara på säkra sidan att allt hittats tog man minletare till hjälp – några bättre redskap fanns inte. Resultatet blev dock inte lysande: några rostiga spikar och en plåtburk. Man konstaterade att förutsättningarna för letning med minsökare inte var de bästa på denna plats. Jordan här mycket rik på malmhaltiga stenar, och då instrumentet var mycket känsligt gav det ideligen falskt alarm. Ingen anade 1958 vilka sofistikerade instrument som skulle komma.

IW

Wq: Bokstaf: B. inom 3. Kroner. av. Gotha Lejon.
Mod sid 263.
Rq: B i munkstil i sköld mellan tre kronor. Kronorna tätt slutna.) (Lejon över balkar. Punkter.

Wq: Ensidig penning med oredig teckning 2. Ex.
Mod sid 266.
Rq: Liljekrona inom strålning.

Wq: En ensidig penning, innefattande ett L. Silf. eft. upg. af Secret, Modér.
Mod sid 306.
Rq: Brakteat. Bokstaven L inom strålning.

Wq: En ensidig penning innefattande en Krona. Silf. 2. Ex.
Mod sid 315.
Ej identifierad hos Rq.

Wq: Moneta Wisbws. af Silf. oredigt.
Mod sid 317.
Ej identifierad hos Rq.

Wq: Ensidig penning. uptaget efter uppgift af Secret: Modér.
Rq: a) krönt åtvänt huvud inom slät ring. b) variant, kantskada.

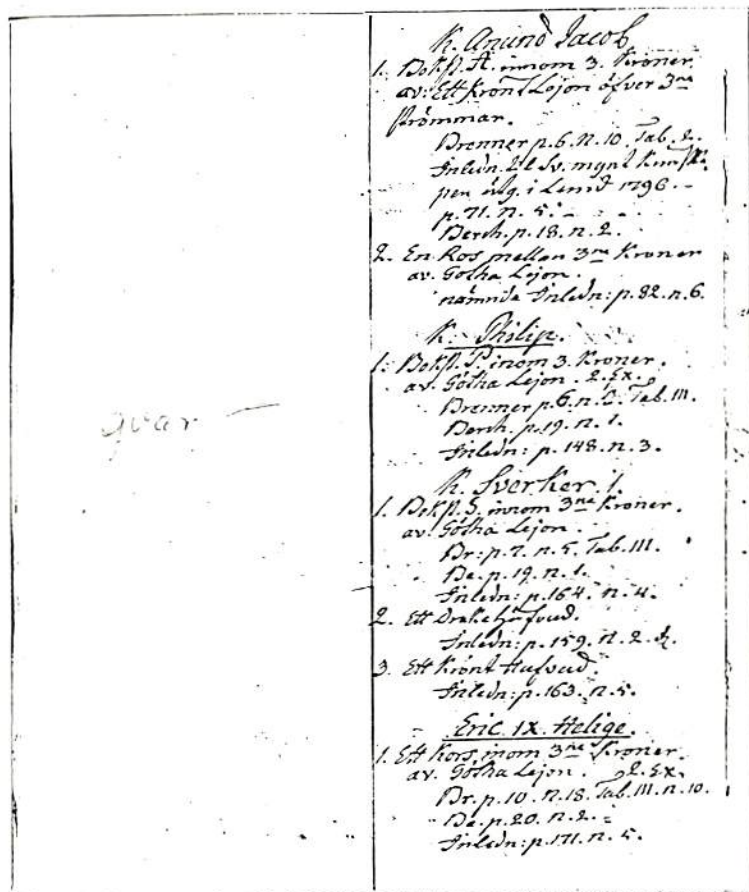
Wq: Utnött och oläsligt, uppgivet af Secret: Modér vara ett Malmö mynt.

Wq: Klipping af Koppar.
Rq: Skilling s.a. Klipping. S. 15 mm. Adversen visar en del av konungens harnesk- och mantelklädda gestalt med riksäpple samt av omskriften CRISTI) (Del av riksvapnet samt av omskriften TA NO.

Wq: Moneta Wisbws. Silf.
Rq: Hvid (1/4 skilling) s.a. S. 17 mm. Typ som skilling 1535, men under lammet liten halvmåne och omskrifterna (med munkstil) resp: Snett kors av två sammanställda halvmånar AGNE:DEI:ml:mEI och mONETA:WISBWE:

Wq: Moneta Wisbeensis. Silf.
Rq: Skilling 1536. S. 21 mm. Lammet med korsfanan inom pärlring med omskrift (munkstil): Fembladig ros AGNE:DEI: ml:SERERE:mEI) (slät, nedtill buktig sköld med riksmarsken Tyge Krabbes vapen (tvärbjälke) mellan 3/5 inom pärlring med omskrift: Fembladig ros mONETA:WISBEE:nSIS

Wq: Christianus D.G. Danorum Rex. Danska vapnet med Krona öfver. Vid sidorna 54. av. Gotländska Vapnet med omskr. Mone. No. Insulas Gotlandt. Nästan bara koppar.
Rq: Skilling 1554. S. 22 mm. Krönt buktig rikssköld mellan 5/4 inom pärlring med omskrift: Fembladig liten ros CHRISTIANVS·D·G·DANOR ·REX) (Lammet med korsfanan inom pärlring med omskrift Treflikigt blad MONE·NO·INSVLÆ·GOTLANDT

Ur Förteckning. . . . o. 1798. Första sidan med Olof Wallquists egen handstil. I vänstra spalten blyertsnotis "qvar" efter stölderna 1804-05. Mynten i själva verket från 1340-50-talen (Magnus Eriksson).

23. Severin Norbys dito. inter rariss.	Wq: Severin Norby. Rq: Skilling s.a. S. 26 mm. Gotlands vapen, lammet med korsfanan, inom pärlring med munkstil: + AGnE DEI MISERERE MEI) (Vertikalt tudelad (kluvan) slät, nedtill buktig sköld med ståthållaren Norbys vapen inom pärlring med omskrift + ornament + SEVERIn + ornament + nORBI.	44. dito dito 1 öre.
24. Gustaf I. Skådepenning af Mässing.	Wq: Konungens Bröstdbild med bart hufvud och långt skägg. omskr. Gustavus I.D.G. Rex. Sve. av. Dalpilarna i kors, med en större Krona i öfversta vinkeln och en mindre i hvardera af de öfrige 3 ^{re} .	45. ejusd. Revels mynt.
25. Dess örtug.	Wq: Örtug Stockholms hele. Rq: Örtug utan årtal. Sveasköld på stort kors. Omskrift.) (Munk-E på litet kors inom pärlring. Omskrift. Otydligt, kantskadat och perforerat exemplar.	46. ejusd. Elbings.
26. Eric XIV. Skådepenning i Koppar.	Wq: Konungens namn med Bröstdbild och liten Kongl. Krona. Dat cui vult, neml. Jehovah som låter en spira falla ned från himmelen. Kpr. Stulen 1804.	47. ejusd. 1 halft öre Svenskt.
27. Dess half-öre.	Wq: ½ öres st. af år 1568. Rq: Halvöre 1568.	48. ejusd. 1 öre Klipping. Koppar.
28. Johan III. Fyra Mark, Klipping.	Wq: Klippings Mynt. 4. Marks st. Rq: Fyra mark 1569. Rutförmig klipping. Krona över vase, vid vars sidor: 4 I R M; nedanför S) (DEVS/PROTECTOR/ NOSTR/69. Sveakronorna.	49. ejusd. 1 halft öre dito.
29. ejusd. – 8 öre dito.	Wq: 8 öresst. Klipp:m. 9l. Stulet 1804.	50. dito 1 öre rundt Dalarens.
30. dito 1 Mark.	Wq: En Marksst. 1591. ringhalt. Stulet 1804.	51. Arboga Fyrk.
31. ejusd. 2 öre.	Ej identifierbart hos Wq eller Rq.	52. Hertig Johans af Östergöthl. 1 öre.
32. Ett annat dito.	Ej identifierbart hos Wq eller Rq.	53. Gustaf Adolphs Arboga half öre.
33. ejusd. 1 öre.	Wq: Ett öresst. af 1570. Ej hos Rq.	54. Christina, Skådepenning öfver Dess Sedolära, i metall.
34. Ett annat dito.	Ej hos Wq eller Rq.	55. ejusd. 1 öre.
35. ejusd. Halföre.	Ej hos Wq eller Rq.	56. dito med annan ställning af årtalet.
36. Sigismund, en Fyrk.	Wq: Fyrk. -98. Rq: Fyrk 1598. Krönt SR. Omskrift) (Krönt sveasköld, årtal, omskrift.	57. dito et annat.
37. Carl IX. Half mark.	Wq: ½ Mark Svenska. 1607. 2. Ex. Rq: Halv mark 1607. Bröstdbild. Jehovah. Omskrift) (Riksvapen, årtal, omskrift.	58. dito Götheborgs.
38. ejusd. 2 öre.	Ej hos Wq. Rq: Två öre 1611.	59. dito Revels.
39. dito 1 öre.	Wq: 1.öresst. 1611. Stulet 1804.	60. dito Rigas.
40. dito dito, Götheborgs.	Wq: Do. Moneta prima Civit: Gothoburg: 1609. Stulet 1804.	61. dito Stralsunds.
41. Gustaf Ad. Skådepenning öfver Dess död, Koppar förgyld.	Wq: Öfver Konungens Död. Konungens Bröstdb. med vanl. omskr. av. En Krönt pelare som af en åskstråle tvärs afbrytes. omskr. Cadens obstanti Dat Casum. nederst Ad Lutzenam d. 6. Nov. 1632. Silf. Stulen 1804.	62. ejusd. 1 fjerdedels öre. Koppar.
42. dito till Minne af Dess stora Gärningar. Koppar.	Wq: Konungens Bröstdb. med namn. av. Solen, med omskr. Totum haud Capit integer Orbis. Bronz.	63. ejusd. 1 fjerdedels öre med årtalet i en annan ställning.
43. Ejusd. 2 öre Calmar Mynt.	Wq: 2.öresst. Calmare mynt 1623. Stulet 1804.	64. Carl Gustaf, försvarar sig mot flere fiender. Skådepenning i Tenn.
		65. ejusd. Freden i Roschild, Messing förgyld.
		66. Carl Gustaf, 1 öre.
		67. Ejusd. 1 fjerdedels öre. Koppar.
		68. Carl XI. Skådep. öfver dess Segrar i Skåne. Mässing.
		69. ejusd. öfver samma ämne. Koppar.

- Wq: Löresst. Do. 1624. Rq: Öre 1624.
- Wq: Revelskt mynt af 1 öres storl. 1624. 2. Ex. Rq: Öre 1624.
- Wq: Elbinger Mynt af ½ öres storl. Rq: Solidus 1632. Otydlig.
- Wq: ½ öresst. 1615. Vasar mellan G.A.R. av. Moneta Nova Regni Sveciæ. 3 Kronor och värdet. Rq: Halvöre 1615.
- Wq: Öresst. Rq: Öre 1625. Kvadratformigt.
- Wq: ½ öresst. med oläsl. årtal. Rq: Halvöre 1626. Bokstäver och siffror något varierande.
- Wq: Dale I. öresst 1631. Stulet 1804.
- Wq: Arboga Fyrk 1620. Stulet 1804.
- Wq: 1. öresst. är egentl. Hert. Johans af Östergöthl. hvars namn det också förer. Stulet 1804.
- Wq: Arboga ½ öresst. 1627. Rq: Halvöre 1627. Kantskada.
- Wq: Öfer Drottningens Sedolära. Drottningens Brösth. med namnet. av. οςθος ουχι οςθουενος. En lineal.
- Wq: 1. öresst. 5. Ex. diverse årtal. Rq: öre 1634.
- Wq: jfr nr 55. Rq: Öre 1634.
- Wq: jfr nr 55. Rq: Öre 1636.
- Wq: 1. öresst. Götheb. m. 1635. Rq: Öre 1635.
- Wq: Revelskt mynt. 1. öresst. 2. Ex. Rq: öre 1650. MO:(?)NO:CIVITA:REVAL:(?) otydligt.
- Wq: Rigamynt. Solid.Civit.Rig. Rq: Solidus (schilling) 1644.
- Ej hos Wq eller Rq.
- Wq: ¼ öresst. 1634. Stulet 1804.
- Wq: ¼ öresst. 1644. Stulet 1804.
- Wq: Öfver Konungens Strid mot många fiender. Konungens Brösth. med namn. av. Hercules kämpar med den sjuhöfda Lernæiska ormen. Tenn.
- Ej hos Wq.
- Wq: 1. öresst. 1654. Rq: öre 1654.
- Wq: ¼ öresst. 1659. Ej hos Rq.
- Wq: Öfver Skånska Kriget. Konungens Brösth. med Titel. av. En drabning bredevid en hög klippan, på hvilken synes uplyftad en Krona, den Jupiter fattar uti med vänstra handen och med den högra genom sine åskeviggjar slår fienden. utan omskrift. Bronz. Stulen 1804.
- Wq: öfer samma Krig. Konungens Brösth. med Titel. av. En kvinna på knä inför en armerad hjelte. 5. storl. Bronz.
70. ejusd. at bäras af tappre Krigsmän. Metall.
71. Öfver dess Förmålning. dito.
72. Öfver Regements-Förändr. 1682. dito.
73. Öfver Skånes återvinnande. Koppar.
74. Öfver Konungens visa Regering. Koppar.
75. dess Revelske 1. Rundst.
76. dito -- 2 -
77. dito -- 4 -
78. dito Narviske 2 -
79. dito - 4 -
80. dito Riga mynt.
81. dito Pommersk dubbelskilling.
82. Wismars Mynt, dito
83. dess 1 öre S:mt, Svenskt, Koppar.
84. dito 2 öre K:mt, Koppar.
85. dito 1 halft. --
86. dito 1 sextonedels öre S:mt, Koppar.
87. Carl XII. Calabaliquen i Bender. Metall.
88. dess Rigiska dubbelskilling.
- Kan ej identifieras hos Wq.
- Wq: Öfver Konungens giftermål. Konungens och Drottningens Brösthbilder med Titel. av. Kärleken med sin Boga och pil står emellan ordhållsamheten och freden. omskr. Fideia pacis alumus. nederst 1680. 9. storl. Bronz.
- Wq: Öfver Riksdag: 1682. Konungens Bild och Namn. av. 4. pelare med Kedja sammanbundne under en Kongl. Krona. Vid dessa pelare äro 4. ständens Vårtecken häftade. omskr. Nexu uno jungimur omnes nederst 1682. d. 7. oct. 16. storl. Bronz.
- Inte identifierbar hos Wq.
- Wq: Konungens Brösth. och Titel. av. Sverige, som kvinna, sitter och håller i högra handen en lagerqvist. omskr. Virtute Augusti. nederst 1679. 7. storl. Bronz. Stulen 1804.
- Wq: Revelskt mynt. 1. Runst.st. 1661. Rq: Öre 1. Rundstycke 1666. Vid lejon-sköldens sidor I|R. Omskrift: CAROLVS · D:G:REX · SVECI:) (Vid stadsvapnet årtalet. Omskrift: MONE:NOVA:CIVITA:REVAL · Kantskadat, perforerat.
- Wq: Do 2. Runst.st. 1664. Rq: Två öre 1. Tvårundstycke 1664.
- Wq: Do 4. Runst.st. 2. Ex af 1668 et 1669. Det senare torde avses, ej hos Rq.
- Wq: Narva mynt. 2. Runst.st 1670. 2. Ex. Rq: Två öre 1. Tvårundstycke 1670.
- Wq: Narva mynt. 4. Runst.st. 1671. Rq: Fyra öre 1. Fyrrundstycke 1671.
- Wq: Riga Mynt. Moneta Nova. argentea Rigensis. Stulet 1804.
- Ej identifierad hos Wq eller Rq.
- Wq: Wismar mynt. Stadsvapn. med omskr. Moneta Nova Wismar. 1692. av. Riksäplet med påskrifvit värde 48. Leopold D.G. etc. Stulet 1804.
- Wq: Löre S.M. 1680. Stulet 1804.
- Wq: 2. öre K.M. 1662. Stulet 1804.
- Wq: ½ öre K.M. 1664. Stulet 1804.
- Wq: ¼ öre Smt, 1666. Stulet 1804.
- Wq: Öfver Turkarnes uplopp i Bender. Konungens bild och namn. av. in area. Tre Kroner, under hvilka är skrifvet Ps. 3. v.8. Ich Furchte Mich Nicht Für Viel Tausenden Die Sich Umher Wieder Mich Legen. nedanföre: Invenit Eg. Naundors Magister Postarum In Campo. omskr. innehåller en kort underrättelse om Sv. huf:quarterets bestormande och intagande d. 7. Feb. 1713. Bronz. oval form.
- Wq: Riga mynt. 1701. Rq: Dreipölscher (1/2 rdr) 1701. ▀

89. dito Mynt-Sedel på Tio D:lr. S:mt. Ej hos Wq.
90. Ulrica Eleon. på dess födelsedag 1714. Metall. Wq: Öfver Drott: ännu Prinsessa. Bilden med Tit: och namn. av. En Brillant ligger på ett Bord. omskr. Fregio Di Gran Pregio. ned: 1714. af 4. storl. Silf. Notering: återställd af Lange.
91. Friedrich I. dess Krönings-penning i Bly. Wq: Öfver Kröningen. i Bly, af samma /16./ storl. aversen /.../ innehåller En hand framräckt öfver en Sky, hvilken håller en Kongl. Krona. omskr. En summi Pignus Amoris. I Exerguen Suffragio Ordinum Regni.
92. ejusd. dito gjord af Vastner i Nürnberg. Tenn. Wq: Konungens och Drott: Bröstb. med namn. av. Pallas som har Svenska Vapnet sätter en Krona på Mars, H Kon bär Hessiska skölden. omsk. Mars a Pallade ex Voto Coronatvs. Tenn.
93. ejusd. öfver Freden i Nystad, Fränsidan. Tenn. Wq: Öfver Nystadska Freden 1721. adversa pars deest. av. Freden förestäld som en qvinna som stödjer sig på en pelare och håller i Högra handen en Olivequist och i Vänstra Cornu Copiæ. På afstånd går en Karl som Plöjer. omskr. Terrum Splendescat Arando. i Exarquen. Positis armis Nystadii A. 1721. 11. storl. Tenn.
94. dess I öre S:mt. Koppar, den så kallade C-slantén, som skulle syfta på Hertig Carl Fredrichs Succession. Wq: I. öre Smt. 1737. Stulet 1804.
95. Adolph Fred. dess Pommerska skilling. Ej hos Wq eller Rq.
96. ejusd. dito ett. Leipzig. Fuss. Ej hos Wq eller Rq.
97. Öfver Banquens Jubel-fäst. Metall. Ej hos Wq.
98. Öfver Hans Exc. R.R. Åkerhjelmen, med hvars Bröstbild den annars rätteligen bör vara försedd. Metall. Ej hos Wq.
99. Biskop Iser. Järn. Wq: Math. Iser. Th. D. Pastor Holm. Prim. Et Con. Præses. Stulen 1804.
100. Assessor Keder. Bly. Wq: Nicolaus Kedenis Holmiens. Stulen 1804.
101. Bruks-Pollet för Fahlu-grufva. Polletter och spelpenningar är inte identifierbara hos Wq.
102. dito för Sahla på Kohl. Notering Wq förteckning: Ett Ex. återlämnadt af Åberg. På ena sidan står. I. Stüh Kohl: På andra sidan En hamare och en klubba i kors.
103. dito dito på Ved.
104. dito för Garpenberg.
105. dito Fredrich Hanssons Bruk.
106. Skepsvarfvet Wiken, 2 kanr. Dricka.
107. dito I kanna.
108. Spelpenning, Dristigt och slut.
109. – – Courage gjöret.
110. – – varsamt och försiktigt.
111. – – Caute & prudenter.
112. – – Fortuna fugax.
113. – – Lycka och olycka är ombytlig.
114. – – Frögd och Oro för mången.

Källor:

Förteckning På Inländske och Utländske Mynt, Medailler och Minnes-Penningar Som Genom Fleres Frikostighet Tilfallet Kongl. Gymnasii Bibliotheket Utö Wexjö. Ms 4:o 424 i Landsbiblioteket i Växjö.

Handlingar angående Prästmötet i Wexjö 1793. Växjö 1793.

Högberg, Staffan, Modéer Adolph. I Svenskt biografiskt lexikon. Bd 25. Sthlm 1985-7.

[Modéer, Adolph], Inledning til närmare Kunskap om Swenske Mynt och Skåde-penningar: Från Början och intil dess Swenska Spiran lemnades af Konung Häkan Magnusson. Lund 1796.

Modéer, Adolph, Om Ätten MODÉER Kärteligen Författadt År 1795. Ms i Kungl. Patriotiska sällskapets samlingar, Stockholm.

Nathorst-Böös, Ernst och Wiséhn, Ian, Numismatiska forskare och myntsamlare i Sverige fram till 1830-talet. Numismatiska meddelanden XXXVI. Uppsala 1987.

Rundquist, Hilding, Förteckning över Växjö Högre Allmänna Läroverks Mynt- och Medaljsamling I-IV. Växjö 1928-35.

Wexjö Stifts-Tidningar 1794.

Christer Knutsson är
anställd vid Smålands museum
i Växjö.

Kungl Myntkabinettet

Entrén

som är gemensam för Historiska museet och Kungl Myntkabinettet – från Narvavägen/Linnégatan i Stockholm – är *stängd* på grund av arbetet med det nya underjordiska guldrummet under *oktober* och större delen av *november* 1992. Besökare till utställningarna, som är öppna 12-17 tisd – sönd (månd stängt) hänvisas under denna tid till tjänsteingången Storgatan 41. Det gäller alltså även besökare med förfrågningar under tisdagar 13-16. Under *oktober* månad är emellertid museerna öppna *endast lördagar och söndagar!*

Kungl Myntkabinettet har infört *expeditionstid* vardagar (utom lördagar) kl 9-11 och 13-15.

MEDALJNYTT

Raoul Wallenberg 80 år

Raoul Wallenberg föddes 1912. Han organiserade från 1944 på uppdrag av Sverige och USA räddningsarbete bland den judiska befolkningen i Budapest. Han togs tillfånga av röda armén vid årsskiftet i december 1944 och påstås ha avlidit i ett sovjetiskt fängelse 1947. En rad försök har gjorts under åren från svenskt och internationellt håll att få hans öde klarlagt.

I Moskva hölls i juni i år det fjärde sammanträdet med medlemmar i undersökningskommissionen för fallet Wallenberg. Deltagare var representanter för den svenska Wallenberg-föreningen och företrädare för de Oberoende Staternas Samväld (OSS). (Wallenberg-föreningen driver sin verksamhet under antagandet att Raoul Wallenberg ännu kan vara i livet.) Ännu har inte alla arkiv öppnats och fin-kammats även om ett hundratal dokument redan kommit i dagen och överlämnats till kommittén. Inga säkra bevis har hittills framkommit som visar att Raoul Wallenberg har avlidit.

I år skall Raoul Wallenbergs räddningsinsats i Budapest under jedeförföljelsen uppmärksammas i Ungern. En utställning öppnades av före ambassadör Per Anger den 4 augusti, då Wallenberg fyllde 80 år om han fortfarande är i livet. Även ett symposium med ungerska och svenska historiker och jurister avhölls samma dag i Budapest. Frågor om diskriminering och minoriteter avhandlades. Dagen avslutades med en konsert i den sk Mathiaskyrkan och mottagning på svenska ambassaden.

Det är första gången som staden Budapest officiellt kan hylla Raoul Wallenberg, även om det har funnits en gata uppkallad efter honom sedan länge och en staty restes för en tid sedan. Omfattande hyllningar är även förberedda i flera andra länder, i USA, Israel och Kanada, där Wallenberg är hedersmedborgare.

Sverige, Ungern och Israel kommer att ge ut ett frimärke med anledning av Raoul Wallenbergs 80-årsdag.

En minnesmedalj utgavs 1990 av Wallenberg Stiftelsen. Stiftelsen grundades av den ungerska utrikeshandelsbanken (Hungarian Foreign Trade Bank Inc./Magyar Külkereskedelmi Bank Rt.) och Wallenberg-föreningen 1990. Grunden för stiftelsens verksamhet är att i Raoul Wallenbergs anda befrämja forskning angående och projekt riktade mot alla former av gamla och nya fördomar, intolerans och rasistiska attityder. Inkomsterna av försäljningen av minnesmedaljerna kommer att tillfalla stiftelsen.

Minnesmedaljerna finns i guld och silver.

Åtsidan: A KISEBBSÉGEKÉRT * FOR THE MINORITIES, RAOUL WALLENBERG 1912-, Raoul Wallenbergs bröstbild, vänstra sidan och konstnärens, Ferenc Lebo's signatur: LF.

Frånsidan: RAOUL WALLENBERG EGYESÜLET / W / BUDAPEST 1990, samt MAGYAR KÜLKERESKEDELMI BANK (= Raoul Wallenberg Föreningen / i / Budapest 1990 / Ungerska Utrikeshandelsbanken AB).

Upplagan är 270 st präglade i guld (986/1000), 20 mm i diameter, 6,98 g, (försäljningspris 28.000:- HUF, motsvarande ca 2.000:- SEK) och 2000 st i silver (925/1000), 42,5 mm (försäljningspris 4.000:- HUF, motsvarande ca 285:- SEK).

Kungl Myntkabinettet har redan tidigare förvärvat en gjuten bronsmedalj över Raoul Wallenberg, utförd 1981 av den ungerskfödda amerikanska konstnärinnan Marika Somogyi (1939-).

TS

Foto: Magyar Külkereskedelmi Bank RT.

Sverige

AINP, dvs den internationella mynthandlarföreningen, höll kongress i Stockholm 5-8 juni. En medalj slogs i silver i mycket liten upplaga hos AB Sporrang. Medaljen mäter 45 mm och väger 41 g. Den visar på åtsidan föreningens emblem, på frånsidan – modellerad av Ernst Nordin – stadshuset i Stockholm. Stadshuset, Kungl Myntkabinettet och Svenska Numismatiska Föreningen, som hade mottagningar för deltagarna, fick var sitt exemplar av medaljen. Den totala upplagan är 42 ex.

Foto: Gabriel Hildebrand, RIK.

Bli medlem i SVENSKA NUMISMATISKA FÖRENINGEN!

Årsavgiften är 175 kr. Som medlem får Du SNT automatiskt.

Du kan också enbart prenumerera på tidningen.

Det kostar endast 125:- för tio nr per år.

Nyköpingsöret 1628 med tre myntmästarmärken

Av Sonny Serrestam

Som myntmästare var Markus Kock den ämbetsman som genom sitt utsatta märke på mynten garanterade att de var tillverkade enligt den bestämda myntordningen. Som myntmästarmärke använde Kock en sköld med en uppåtvänd pil mellan två stjärnor. Det är detta märke som denna artikel till stor del handlar om.

Myntmästaren Markus Kock

Gustav II Adolfs vackra kopparmynt förknippas ofta med Markus Kock, född 14 februari 1585 i Liège, död 20 november 1657 i Avesta. Kock blev tidigt känd för sin mekaniska skicklighet och redan 1613, vid 28 års ålder, utsåg den polske kungen Sigismund honom till myntmästare i Bromberg. Trots en viss vantrivsel kom han att stanna där i nio år. Efter tjänstgöring i Königsberg och Berlin gick han efter samtal i Marienburg med Gustav II Adolf i svensk tjänst.

Markus Kock kom till Nyköping julaftonen 1626, åtföljd av skickliga hantverksmän och erforderliga verktyg. Han var redan då en förmögen man. Kock utsågs till myntmästare i Nyköping 1627 med kungligt kontrakt från 22 feb att "slå runt mynt" i valsverk, med en beräknad myntarlön av 8 daler 23 öre SM per utmyntat skeppund koppar (136 kg). Under året 1628 var Kock myntmästare på tre platser, Nyköping, Säter och Arboga.

På Gustav II Adolfs kopparmynt är Markus Kocks myntmästarmärke – pilskölden – diskret placerad nedtill i fränsidans omskrift. Men på en liten upplaga ettöringar, valsverkspräglade i Nyköping 1628, finns det även på åtsidan två vackert utformade pilsköldar. De är dekorativt placerade upp till i myntets öppna fält. *Tre myntmästarmärken på ett och samma mynt är något unikt i den svenska mynthistorien.*

De första publiceringarna av myntet

Aug Wilh Stiernstedt kände inte till myntet när hans epokgörande och

ofta rådfrågade verk *Om kopparmyntningen i Sverige och dess utländska besittningar. I. Mynthistoria. II. Myntbeskrifning*, utkom 1863-64.

Första gången myntet är föremål för beskrivning torde vara 1871 i Stiernstedts *Beskrifning öfver svenska kopparmynt och polletter. I. Kopparmynt*, sid 52 nr 25: "En ros på ömse sidor om riksvapnet, och på hvardera sidan om stora kronans nedre kant en liten sköld, hvarti en pil. Af 1628. R6 [= Ett exemplar känt.] I Adjunkten Robert Hartmans i Gefle myntsamling."

Den tidigaste offentliga försäljningen jag funnit är från Harald Sellings försäljningslista nr 31, oktober 1879. Myntet är beskrivet i kursiverad stil enligt Stiernstedt. Selling begärde 75 kronor, vilket var det högsta beloppet i hela listan.

Kyrkoherde Olof Hallborg och förutnämnde Robert Hartman publicerade 1883 i *Numismatiska Meddelanden* nr 8 sitt *Utkast till beskrifning öfver Gustav II Adolfs och Christinas kopparmynt*. Som underlag för detta arbete låg en genomgång av ett större antal privata och offentliga samlingar. Enligt beskrivningen på sid 23 nr 181 kände man till tre exemplar. Förutom Hartmans fanns ett hos grosshandlare

A Kärrberg i Göteborg och ett i kassören JFH Oldenburgs samling. De tre mynten finns idag i offentliga samlingar och är i denna sammanställning beskrivna och avbildade under nr 1, 5 och 11.

Genomgångna samlingar

Som underlag för sammanställningen av de kända exemplaren ligger en personligen eller genom ombud gjord inventering av flera privata och offentliga samlingar.

Sverige: Avesta Myntmuseum; Göteborgs Historiska Museum; Kulturen i Lund; Kungl Myntkabinettet, Stockholm; Lunds Universitets Historiska Museum; Stora kopparbergs Bergslags Myntkabinett, Falun; Uppsala Universitets Myntkabinett och Vexjö Gymnasii Myntkabinett i Smålands Museum.

Norge: Universitetets Myntkabinett, Oslo.

Danmark: Den kongelige Mønt- og Medaillesamling, Köpenhamn.

Finland: Antellska Samlingen, Finlands Nationalmuseum, Helsingfors; Österbottens Museum, Vasa.

Dessutom i Eremitaget i S:t Petersburg och Bundessammlung i Wien.

Markus Danielsson Kock efter oljemålning i Avesta kyrka, där han tillsammans med sin hustru Elisabet ligger begravd. På likkistans båda långsidor finns hans myntmästarmärke, som han använde redan innan han kom till Sverige.

Stort tack går till dessa institutioner och deras föreståndare, som genom vänligt tillmötesgående gjort denna uppsats möjlig. Likaledes de privatsamlare som bidragit med värdefulla synpunkter. Särskilda tack till Ian Wiséhn, Kungl Myntkabinettet och Hans Menzinsky, Göteborg, som båda genom sin hjälpsamhet varit en inspirationskälla.

Beskrivning av typen

Åtsidan: En buktig pilsköld på varje sida om riksvapnets krona. Nedanför på varje sida om riksvapnets sköld en ros. Omskrift: GVSTAVUS · ADOLPH:D:G:SVEC:GOTH:VAN:REX M:P:F:

Frånsidan: På fältet Södermanlands vapengrip med uppåtvänd vinge. På sidorna I ÖR och över gripen en hertiglig krona och längst ned i omskriften en pilsköld. Omskrift: MONETA · NOVA · CUPREA · () NICOPENS:M:DC:XX · VII [Frånsidans interpunktion varierar något]

Varför tre myntmästarmärken?

Arkiven och där bevarat källmaterial om Markus Kock och hans person ger tyvärr inga upplysningar om denna prägling. Men eftersom dessa mynt

är så sällsynta torde de vara resultatet av en kortvarig, reguljär myntning som möjligen inte blev godkänd av övervakande myndighet. Att mynten skulle vara någon form av jubileums- eller privatupplaga för Kock är möjligt, men inte troligt. Visserligen tillhör myntets vackra åtsida med utsmäckningar och riksvapnets gravyr-mässiga elegans de bästa under perioden. Men präglingen – valsningen – är inte utförd med den precision och kontroll som anstår en "jubileumsutgåva." Det gäller även myntens utstansning från tenen. Med dessa extra utsmäckningar av åtsidan blev det kanske lite för mycket "privatperson" över myntet.

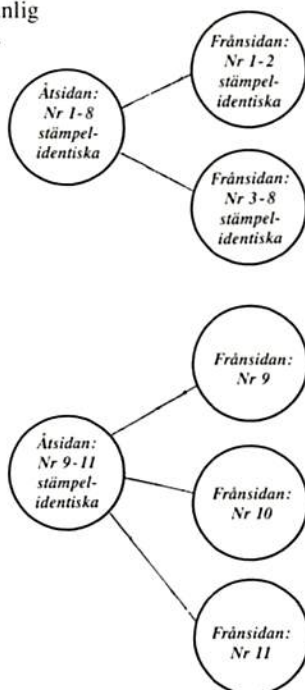
Grävörer

Valsarnas myntbilder är framställda med hjälp av punsar som var positivt graverade med text- eller bild detaljer av myntbilden. Dessa pressades eller slogs in på de ohärdade valsarna. Vem eller vilka som utformat eller graverat dessa verktyg vet vi inget bestämt om, men Kock hade säkert några "egna" grävörer med sig när han kom till Sverige. Ett namn som bör nämnas är den svenskfödde Petter Mickelsson som var verksam i Säter och Nyköping 1628. Som grävör var han framför allt skicklig på heraldiska motiv. Vi får idag vara tacksamma för att några mynt fortfarande finns kvar som bevis på en ovanlig myntning för drygt 360 år sedan.

Kombinationer mellan präglingsvalsarnas myntbilder

Åtsidan: Till de elva kända exemplaren finns endast två olika åtsidesbilder. Det gör det troligt att endast två myntbilder på en enda präglingsvals har haft pilsköldar. Övriga mynt på valsen – förslagsvis fyra stycken – har endast haft en ros vid var sida om riksvapnets sköld, men är i övrigt punsidentiska med exemplaren som har pilsköldar (fig 1a). Detta gör det högst troligt att de tillsammans bildat en präglingsvals, som endast använts under en kort tid. Alla mynt från denna vals är mycket sällsynta.

Frånsidan: Fem olika valsbilder är kända till frånsidan. Dessa är kombinerade med två åtsidesbilder. Av de elva kända exemplaren är inte mindre än sex helt stämpelidentiska, nr 3-8. Mynten nr 1-2 och 9 har likvända sidor, 0° medan nr 3-8 och 10-11 har motvända sidor, 180°. För att mynten skulle få likvända sidor måste präglingsvalsarna som roterade mot varandra placeras så att den ena valsens myntbilder är motvända och på den andra rättvända. Om båda valsarna är inplacerade så att myntbilderna är rättvända eller motvända fick mynten motvända sidor.

De färdiga mynten

Dätidens valsverk ställde naturligtvis större krav på den mänskliga arbetskraften än vad ett nutida valsverk gör. När det gäller de här beskrivna mynten torde präglingsvalsarna ha varit någorlunda parallellt inställda med varandra. Eftersom valsarna hade en viss rörlighet i sidled, kunde under pågående valsning vissa förskjutningar mellan präglingsvalsarna ske. Även slitage på valsverkets viktigare delar kan ha påverkat slutresultatet.

När man studerar exemplaren nr 3-8, finner man att myntens åtsidor inbördes har något olika förskjutningar, trots att de är stämpelidentiska med varandra. Detta torde till en del bero på ovan nämnda förändringar mellan valsarna.

Efter präglingen skulle mynten utstansas från tenens åtsida, där den viktigaste bild- och textinformationen fanns. Nu tycks samtliga av de kända exemplaren vara felaktigt utstansade från tenens fränsida, vilket gör att myntens åtsidor i de flesta fallen har bilden något förskjutet.

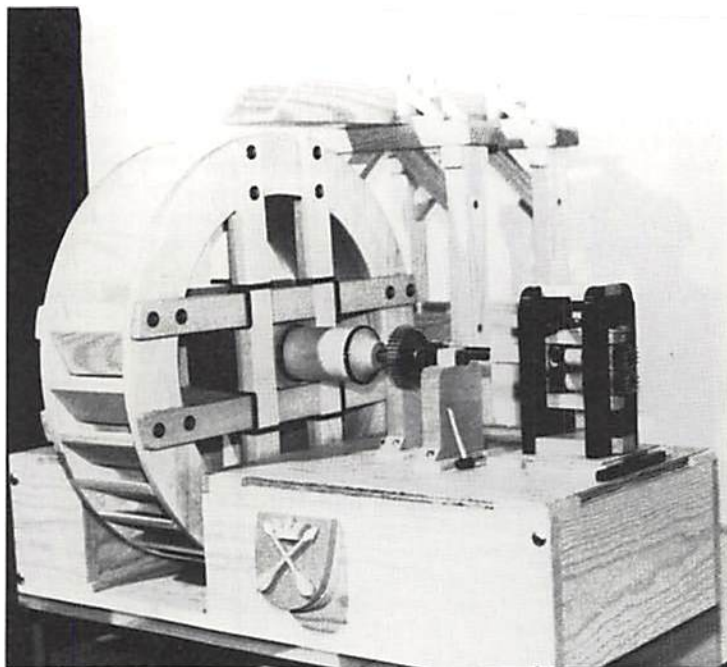
Provenienser

Med ledning av bla äldre lager- och auktionskataloger har det i flera fall varit möjligt att härleda de olika exemplaren i ett eller flera led tillbaka i tiden. Några av de mest anmärkningsvärda priserna i äldre tider har också medtagits.

Beskrivning av exemplaren

1) Åtsidans båda pilsköldar saknar stjärnor. Fränsidan har låg hertiglig krona över gripen och nedtill innanför ringen ett segment. Gripen saknar manligt organ. Pilskölden i omskriften är buktig.

Från Kungl Myntkabinettets systematiska samling inv nr 18 491. Vikt 27,91 g. Likvända sidor 0°. Ett tydligt och välcentrerat exemplar. Avbildat i Sveriges mynt, s 102, nr 152c. Innan myntet förvärvades av KMK på NF Bobergs auktion nr 6 1927, nr 220, för det ansenliga beloppet av 205 kronor, hade det tillhört tre av vårt lands främsta myntsamlare, nämligen: läroverksadjunkt Robert Hartman (1827-91). Av honom förvärvat någon gång i slutet av 1860-talet. Efter Hartmans död förvärvades hans samling och då myntet av kommissarie Carl Johan Nordqvist. När Nordqvist avled 1899 bjöds hans samling ut till försäljning på Bukowskis auktion nr 125, mynt

Rekonstruktion av vattendrivet valsverk för präglning av rundmynt. Valsverket drevs av ett stort vattenhjul av överfallstyp som via en axel med ett stort kugghjul var kopplat till en annan axel med ett mindre kugghjul. Denna axel var genom en kopplingsmuff förbunden med övervalsens. Ett kugghjul på undervalsen var kopplat till ett annat kugghjul på övervalsens. Båda valsarna hade runda tappar i ändarna som vilade i valsstolarnas rörliga lager. Med hjälp av ställskruvar eller kilar kunde övervalsens höjas och sänkas något. Valsverket illustreras här av en modell byggd i skala 1:10. Foto J Plahn, Växjö.

Fig 1a. Myntbilden med enbart rosor är uppbyggd med hjälp av samma punsar som typen med pilsköldar. Skala 1:1. Foto N Lagergren, ATA.

nr 882. Myntet köptes för 150 kronor* av apotekare Gustav Cavalli (1849-1926), vår störste specialsamlare av kopparmynt. Foto ATA.

*I priset ingick även HH nr 179 = Cavalli nr 214.

2) Stämpelidentiskt med nr 1. Vikt 28,82 g. Snedcentrerat och delvis otydligt. Myntet sålt på en föreningsauktion i mellan-Sverige 1985 och senare på Antikörens myntauktion nr 8 1989, nr 208. Under 1990 byter myntet ägare ytterligare en gång genom en privat försäljning. Privat ägo. Foto C Hamrin, Stockholm.

3) Åtsidan stämpelidentisk med nr 1. Fränsidan har hög hertiglig krona över gripen och omskriften pilsköld är oval. Vikt 28,77 g. Motvända sidor 180°. Ett tydligt och mycket välbevarat exemplar. Myntet ingick i dir Klas-Olof Algårds typsamling av svenska kopparmynt som 1976 genom Ingvar Nilsson såldes till dir Karl-Erik Schmitz. Myntet fanns med som nr 641 när första delen av Schmitz myntsamling såldes på Swiss Bank och Spink & Son auktion Zürich 30 nov/1 dec 1989. Privat ägo. Foto L Svensson, Vexjö.

4) *Stämpelidentiskt med nr 3.* Vikt 25,20 g. Något snedcentererat, beroende på mindre noggrann utstansning från tenen, men i övrigt ett tydligt exemplar. När andra delen av Gustav Cavallis kopparmyntsamling såldes på Bobergs 6:e myntauktion i Stockholm hösten 1927 fanns detta mynt med under nr 219. Fröken Berta Holmberg, innehavare av D Holmbergs mynthandel i Stockholm, ropade in det för 24 kronor till Stora Kopparbergs Bergslags myntkabinett. Myntet har inv nr 4235 i Bergslagens museum. Foto B Roos, Bergslagens museum.

5) *Stämpelidentiskt med nr 3.* Vikt 28,02 g. Snedcentererat, men i övrigt välbevarat. Myntet från kontorschefen JFH Oldenburgs samling, sålt på Bukowskis auktion nr 115 1898, nr 1272. Myntet köptes till de Antellska samlingarna i Helsingfors för det anmärkningsvärda priset av 88 kronor. Möjligen är detta samma exemplar som fanns till salu hos Selling 1879. Myntet har nr 680 i de Antellska samlingarna. Foto Nationalmuseum i Helsingfors.

6) *Stämpelidentiskt med nr 3.* Okänd vikt. Något snedcentererat och delvis otydligt. Från handlanden Sven Svenssons (1855-1928) samling, nr 2167. Myntet köpt på D Holmbergs jubileumsauktion 1922, nr 204. Myntet låg kvar i Svenssons samling till 1970 då det såldes på Hirsch auktion 2, nr 386. Det fanns sedan till salu i Y Almers lagerlistor nr 7-9, 1970-71. Nästa offentliga försäljning skedde 1977 på Ahlströms auktion 14, nr 343. Privat ägo. Foto N Lagergren ATA.

7) *Stämpelidentiskt med nr 3.* Vikt 24,32 g. Något snedcentererat, beroende på mindre noggrann utstansning från tenen. Detta mynt ingick i en stor samling svenska mynt som tillhörde det finska statsrådet Mauritz Hallberg (1851-1924). Hallberg, som var bosatt i Helsingfors, köpte flera av sina mynt genom mynthandlarna TG Appelgren och D Holmberg i Stockholm. Arvingarna skänkte samlingen till Österbottens museum i Vasa 1956. Myntet har nr 575 i förteckningen över samlingen. Foto Österbottens museum.

8) *Stämpelidentiskt med nr 3.* Vikt 27,11 g. Sannolikt ett jordfynd som i senare tid rengjorts genom uppgravning. Myntet är något snedcentererat, men i övrigt ett ganska tydligt exem-

Fig A) Detaljförstoring av åtsidan. Typ pilsköldar utan stjärnor. Punsen till pilsköldarna är graverad utan stjärnor och har efter inpunsning i valsens myntbild inte försetts med stjärnor. Åtta av de elva kända exemplaren är av denna typ. Foto L Svensson, Växjö.

Fig B) Detaljförstoring av åtsidan. Typ pilsköldar med stjärnor. Samma puns som fig A, men pilsköldarna har efter inpunsning i valsens myntbild försetts med sexuddiga stjärnor. Pilsköldarnas placering varierar något mellan de två åtsidorna. Lägg märke till den extra stjärna som punsats in i en av valsens myntbilder snett nedanför pilskölden. Foto L Svensson, Växjö.

OBS! Mynten är något förminskade för att få plats på en sida.

Medaljer av guldsmeden Carl Troselius

Av Ian Wiséhn

Carl Troselius (1798-1842) hör till våra minst kända medaljkonstnärer. Efter läroår hos guldsmeden och stilgjutaren vid Riksbanken Mikael Brieskorn (1770-1824) under åren 1815-1820 kunde Troselius övergå till studier vid Kungl Akademin för de fria konsterna. År 1825 blev han mästare och guldsmedsarbetsare.

Främst utförde Troselius silver- och guldsmedsarbeten, men kom även som en bisyssla att arbeta med medaljkonsten. Vid Konstakademien utställde Troselius 1820 en avgjutning i gips av en medalj över Karl XIV Johan och ett par år senare stämplade till medaljer över drottning Desideria och kronprins Oskar.

Troselius rönt viss uppmärksamhet med sina arbeten. Vid Konstakademien belönades han med deras jetong 1820 (dvs den medalj som Johann Carl Hedlinger graverade 1735, Fredrik I, Hd 51. Denna jetong utdelades som uppmuntran åt elever i skolan och användes länge som akademiens lägsta prisbelöning). Dessutom fick Troselius den så kallade Meyerska medaljen 1821 (konstgjutaren Gerhard Meyer, 1704-1784, valdes 1775 till Konstakademiens förste svenske hedersledamot och donerade samma år sitt vid Röda bodarna i Stockholm belägna stenhus till samma akademi. Betr. medaljen - av G Liungberger 1779 - se Hy I, s 290).

Den redan vid 43 års ålder avlidne Troselius kom aldrig att göra så många medaljer. Samtidigt dom var tämligen hård. I stort sett ansåg man inte att någon av hans medaljer var lyckade och den bedömningen står sig än idag.

Här nedan förtecknas de medaljer av Troselius som finns i Kungl Myntkabinettets samlingar.

1. Karl XIV Johan, brakteatprägling (möjligen för snusdosa), förgylld brons, 52 mm, Hd II, sid 380, nr 117, KMK inv nr 20 581, köpt 1934 från G Silfversvärd för 15 kronor. Porträttet kan ha inspirerats av Carl Enhörnings medalj med anledning av Sveriges och Norges förening 1814 (Hd 21). Stilmässigt anknyter den brakteatpräglade medaljen till de fran-

1.

2.

3.

4.

5.

ska arbeten som utförts av Barre och Morel.

2. Karl XIV Johan och hans gemål Desideria; finns i silver och brons. 41 mm, Hd II, sid 382, nr 121. Denna medalj förekommer ibland ensidigt brakteatpräglad i silver eller med nr 3 som fränsida. De båda sidorna passar dock inte så väl ihop, då den ena har latinsk inskrift och den andra svensk.

Fotografier:

Gunnel Jansson och Fritz Engström.

3. Oskar I, brakteatpräglad medalj som helt bygger på M Frumeries medalj (Hd 93), 41 mm, finns i silver och brons. Denna medalj förekommer vanligen som fränsida till nr 2.

4. Oskar I, brakteatpräglad medalj med Oskar I och hans gemål drottning Josefina's bröstbilder. Denna medalj var troligen ämnad att utgöra fränsidan till Karl Johan-medaljen, Hd 121 (se nr 2). Medaljen mäter 41 mm i diameter.

5. Pantaleon Moreno y Daoiz, Spaniens minister i Stockholm 1821, ensidigt medalj präglad i brons, 50 mm. Hd = BE Hildebrand: *Sveriges och svenska konungahusets minnespenningar*. . . , I-II Stockholm 1874-75. Hy = BE Hyckert: *Minnespenningar öfver enskilda svenska män och kvinnor*, I, Stockholm 1906. □

Karl Knutssons finansiella bekymmer

Karl Knutsson Bondes väg till makten tog omkring 14 år. Som riddare och herre till Fågelvik anslöt han sig till Engelbrekts resning 1434. Efter förlikning med Erik av Pommern år 1435 utnämndes han till marsk. Vid den nya brytningen utsågs Karl Knutsson 1436 av stormännen till rikshövitsman men tvangs av allmogen att dela makten med Engelbrekt. Med sin aristokratiska läggning kom han dock snart i motsättning till Engelbrekt och i synnerhet dennes efterträdare Erik Puke. När det folkliga upproret var över önskade stormännen åter förlikning med kungen och förmådde Karl Knutsson att nedlägga hövitsmandömet 1438. Trots detta hyllades han redan samma år såsom riksföreståndare. Han var då 29 år. Som riksföreståndare kvarstod han fram till Kristoffers av Bayern val till svensk kung. Nu drog sig Karl tillbaka till sina stora län i Finland, men efter Kristoffers plötsliga död valdes han till kung 1448. Karl Knutssons inre styrelse präglades från första stund av de finansiella bekymmer, som krigspolitiken förde med sig.

Danmark och Kristian I önskade makten i Sverige. Kristian I stöddes i Sverige av unionspartiet medan Karl Knutsson stöddes av det "nationella" partiet – ingalunda nationellt i modern mening.

De båda krigen mot Kristian I åren 1448-49 och 1451-52 framtvängde ett hänsynslöst utnyttjande av de visserligen begränsade möjligheter, som skatteväsendet i ett land med utpräglat naturhushållning kunde erbjuda. En mycket stor del av handelsutbytet inom riket torde under denna tid ha omhändertagats av kronans fogdar och länsinnehavare, som för regentens eller egen räkning tillgodogjorde sig det produktionsöverskott, som uttogs i form av skattepersedlar av mångskiftande natur: spannmål, smör, boskap, skinn, järn, trä osv. Överskottet av vissa varor från slättbygderna dirigerades till skogstrakterna och vice versa. Även om rikets handel på utlandet praktiskt taget helt bestod i varuutbyte var det dock av värde, att penningförhållandena fick största möjliga stabilitet. Under alla förhållanden fungerade myntet som värdemätare. Sveriges äldsta bevarade myntordning – utfärdad den 2 maj 1449 – hade formen av ett kontrakt mellan kungen och myntmästaren Heyne von Nadelwigh i Stockholm. Den 17 september 1453 utfärdade Karl Knutsson tillsammans med sitt råd en förordning om att myntning skulle äga rum i Stockholm, Åbo, Kalmar och Söderköping. Till myntmästarnas åliggande hörde att uppbära tull på importerade varor: för varje 40:e marks varuvärde skulle erläggas en mark lödigt silver (ca 210 g). Dessutom lämnades föreskrift om värdet i svenskt mynt av flera inom riket kursrerande utländska myntsorter.

De fiskaliska intressena tillgodosågs även genom upprättande av en markgångstaxa och genom Sveriges äldsta kända "hamnskrå", båda av år 1450. Den förra reglerade bla en del arbetslöner. Den senare ställde fisket vid en av Svealands mest betydande fiskeorter under tillsyn av en hamnfogde som kungen utsett.

I enlighet med landslagens tillåtelse utskrev Karl Knutsson år 1448 en skatt i samband med sin eriksgata i Östergötland. Han befälde där att allmogen i vissa häraden inom Östergötlands slättbygd skulle ordnas i "gårder" på sex bönder eller tolv landbor och att varje gård skulle utgå i 6 spann rensat malt, 2 spann siktat rågmjöl, 3

Örtug präglad i Åbo för Karl Knutsson Bonde 1467-70. Åsidan visar Bondevapnet lagt på stort kors. Foto: ATA.

lass hö, 1 fjärding gryn, 2 pund fläsk, 2 pund smör, 2 pund får- och kokött, 2 pund fisk, 1 gammalt nöt, 2 får, 2 grisar, 12 ägg, 2 tomta tunnor samt 1/2 mark penningar till inköp av humle och salt. Utöver detta skulle varje man i gården lämna 2 spann havre, 4 ljus, 1 höns och 2 lass ved. Vid sidan av denna äldsta kända förordning om skatt, som utgått i samband med eriksgatan, finns de äldsta bevarade förordningarna om militär utskrivning. Naturligtvis blev den nye kungens beskattningsåtgärder mycket impopulära – en evigt gällande regel. Det som främst störde Karl Knutsson var ryktesspridningen om hans nya skatter. Upprepade gånger tvingades han att dementera de värsta ryktena såsom "att ingen bonde motte haffue mere än 3 flesk, ingen bonde måtte gifte sin dotter medh mindre fogten skulle fåå ther mutor före, ingen bondedotter måtte bäre huffuudsöloff eller annat söloff, . . . item att ingen bonde måtte haffue skorsten vdj sin gård, med mindre han skulle göre ther synnerlig skatt vttaf."

Även de kyrkliga institutionernas landbor drabbades av den staliga beskattningen. Kungen försökte skaffa sig inflytande över klostren. Samtidigt med att han i början av sin regering gav flera kloster bekräftelse på deras privilegier, begärde han vid kurian att få utse ett par prelater, som skulle visitera och reformera de svenska klostren, där enligt kungen ett yppigt levnadssätt fördes. Kampen med kyrkan skulle till slut resultera i att ärkebiskop Jöns Bengtsson Oxenstierna gjorde formligt uppror 1457, varvid Karl Knutsson flydde till Danzig. Denne realpolitiker skulle dock återvända igen till makten och dö som kung (1470).

I/W

Kungl Myntkabinettet

Utställningar: Ingång under okt och nov tillfälligt från Storgatan 41, 2 tr, Stockholm

Specialutställning:
"Gustav III:s medaljhistoria"
tom dec -92

Ring i övrigt telefon 08-783 94 00 mellan kl 9-11 och 13-15 för information.

Museet:
Tisdag – söndag 12–17
Måndag stängt

Besökstid: tisdag 13–16
ingång (tillfälligt) Storgatan 41

Besöksadress
(efter överenskommelse om tid per telefon): Storgatan 41

Postadress:
Box 5405, 114 84 Stockholm
Tel: 08-783 94 00

Modern medaljkonst

Göteborgs numismatiska förening anordnar, med början förra hösten, en studiecirkel om medaljer från olika aspekter varje första onsdag i månaden.

Museidirektör *Lars O Lagerqvist* vid Kungl Myntkabinettet, statens museum för mynt-, medalj- och penninghistoria, samt ordförande i den internationella sammanlutningen FIDEM, har varit på föredragsturné i Göteborg och inledde på Röhsska museet med en introduktion till medaljkonsten – samtida internationell medaljkonst.

Ju äldre mynt desto billigare för samlaren, heter det. Om medaljer vet däremot normalsamlaren föga: "Något i band som man hänger på sig." Konstmedaljen har emellertid föga gemensamt med belöningsmedaljen i band, som närmast är en – icke ointressant – social historia. Konstmedaljen är snarare en form av "multikonst" – hur många kunde förr se originalkonst, om man ej läste planschverk med reproduktioner? Få hade möjlighet att resa för att studera konstverket på platsen, om vederbörande ej var rik eller lärare åt någon rik yngling på sin stora tur genom Europa. Man kan även, som överintendenten *Otto Sköld* på Nationalmuseum uttryckte det, säga: "En liten trevlig sak som man håller i handen!"

Den äldsta medaljen – den var gjuten och ej präglad – gjordes 1438 av målaren *Pisanello* över den näst siste bysantinske kejsaren *Johannes Paleologus*. Den skulle självfallet ej bäras, men stundom förekom att mottagaren själv skaffade en kedja för att kunna visa sin fina gåva, tex i Sverige vid *Gustav I:s* begravning. Medaljkonsten är underkastad smakens och stilens skiftningar och på 1800-talet blev den föremål för akademisk torka och lika obeskrivligt trist som tex *David's* tavlor från Napoleons tid. En förnyare blev *O Roty*, som gärna avbildade antika gudinnor, ibland helt avklädda, och gjorde ett magnifikt medaljporträtt av den 100-åriga kemisten *M E Chevreuil*; att vara ledamot av Institut de France är tydligen konserverande. Man talar något oegentligt om fransk medaljimpressionism. Ett exempel är "Ch Garnier" av *Chaplain*, svensken *Erik Lind-*

berg lärare. *Norrmannen Ivar Thronsdén* med trekonungamötet i Kristiania 1917 var dock torrare.

En återgång till renässansen representerades av finländskan *Gerda Quist* (†1957) med *Jean Sibelius* och vår egen *Carl Milles* göteborgsutställningsmedalj, båda från 1923. I Frankrike mötte vi sedan surrealismen i *André Galtié* med *Picasso* och *Toulouse-Lautrec*, den sistnämnde i en finurlig lösning med hatten som själva medaljen! Italienaren *Giuseppe Pirrone* föredrödes med "op.la" och landsmannen professor *Francesco Giannone* är förtjust i svällande kvinnliga former, vilket motiv återfinnes i 80, kanske 90 procent av hans produktion; en japansk elev har därvidlag nästan kopierat sin lärarmästare, vilket ej är ovanligt inom medaljkonsten.

I Sverige gjorde kubisten *Christian Bergh* en medalj med *N M Mandelgren* och den särpräglade *Eugen Erhardt*, en skicklig skulptör som 1932 kom från *Württemberg* till Sverige, en gjuten medalj med pojarna *Cronlund* 1949. *Nils Olsson* hade en egen stil, tex *Gustaf Fröding* och en vasaloppsmedalj visande tre löpare med fem skidor! Han gjorde ett roligt självporträtt av den "ensamme vargen".

Under 1954-55 förbereddes den första internationella medaljutställningen i Sverige av en kommitté med medaljprofessorn *Erik Lindberg*, som ej tyckte om moderna medaljer, konstnärerna *Otto Sköld* och *Stig Blomberg*, fil.dr *Nils-Ludvig Rasmussen* och juristen *Ernst Nathorst-Böös* samt *Lagerqvist* som sekreterare.

Gunvor Svensson Lundqvist har gjort en medalj över *Cajsa Warg*, "Man tager om man så hafva kan" och *S:ta Apollonia* med de 24 tänderna längs kanten, *Lennart AR Jonason* "Ett barn är oss fött", *Stig Blomberg* "Henrik Cornell 1957", *Arne Jones* "Berwald" och *Berndt Helleberg* gjutna medaljer med politisk tendens.

I Finland är konsthandeln intresserad av medaljer och firmajubileer hufvudsakligen gärna med en konstmedalj. I Sverige skall man däremot ha en porträttlik VD eller grundare på ena sidan och företagets emblem på andra!

Pekka Kontio gjorde president *Paasikivi* 1967 och *Kauko Räsänen* såväl en abstrakt medalj 1967 som en till *Gustav VI Adolfs*

SELINS MYNTHANDEL AB

Mynt sedlar medaljer
ordnar nålmärken

Öppettider
Vardagar 10.00 – 18.00
Lördagar 10.00 – 14.00
Regeringsgatan 6
111 53 Stockholm
Tel. 08-11 50 81

75-årsjubileum som arkeolog, som föranledde den kungliga anmärkningen "Tror man ej i framtiden att jag var gynekolog och ej arkeolog?"!

I Norge kan nämnas *Maja Refsum* och i Frankrike den svenskfödda *Mme Holme-Muse* och *M Bezombes* med "Thetis". *Rune Karlzon* i Jönköping har gjort mimmaren *Marcel Marceau* och *Birgit Nilsson* och *Kerstin Kjellberg-Jacobsson* en genombruten medalj med *Henri Dunant*. Eljest är en tendens i Europa att skaka om konstnärerna, som verka utanför födelselandet, t ex *Joanna Baladyna Troikowicz* med de gjutna "Tre dagar". I Spanien skedde en förnyelse redan under Franco-regimen genom en driftig myntdirektör, t ex *Manuel Marins* "Drinkaren", medan österrikaren *Zobl* gärna har symboler med blanka ytor och gjort en Europa-taler i stf écu, som endast finnes i datorerna! *Frau Doberkau* må även nämnas liksom den från Ungern härstammande *Meszaros jr*: med "Adam's apple", "Skörd och vindrickande", "Sweet nothing" och "The mirror" med omvänt motiv på baksidan. Polen och Ungern äro framstående medaljländer. Till FIDEM-kongressen 1987 i Colorado Springs gjorde *Guy Revol* en något konventionell medalj. Nästa kongress ägde rum i Helsingfors juni månad 1990.

Den äldre *Carl Milles* tog avsked av en FIDEM-delegat på *Millesgården* med orden (på franska) "Se så vackert solen går ned." En vecka senare gick hans egen livssol ned.

Leif Pählsson

Köpes

1/6 Riksdaler: 1809 (Karl XIII), 1817, 1828.
1/4 Riksdaler Specie: 1833.
1/16 Riksdaler Specie: 1849.
25 öre: 1855 (mycket lång text) SMF63A.
2 öre SM: 1755 (utan punkt efter årtalet).
1 Skilling: 1812.
(Likadana pilfjädrar som 1814–1817).
1/2 Skilling: 1824 (stort årtal) SMF114d.
2 Skilling Banco: 1835 (Likvånda sidor).
1/6 Skilling Banco: 1844/35 (Oscar I).

Sten-Olof Andersson

Smålandsvägen 20 - 611 56 Nyköping
Tel. 0155/26 96 16 (18.00 – 23.00)

Over 25 Years we offer
Banknotes of
the World Mostly first Class
at fair price.
We sell-buy-trade.
Free Lists on request.

NORAY AG

Unter dem Walde
Ch-3932 Zeneggen VS
Switzerland

HÅKAN WESTERLUND MYNTHANDEL

KÖPER • SÄLJER • BYTER
MYNT • SEDLAR • MEDALJER

Spec. sedlar
Betalar bra för sedlar före 1930

Vasagatan 42
III 20 STOCKHOLM
Tel 08-11 08 07

RECENSIONER

Michal Haykowski: Henryk Bukowski. Namnet lever kvar. 352 s., ill., Brombergs förlag, översatt av Jan Henrik Swahn, Stockholm 1990. ISBN 91-7608-460-4.

År 1990 utkom ett arbete om en av våra första mynthandlare – Henryk Bukowski. Författaren till skildringen har främst koncentrerat sig kring Bukowski själv, auktionshuset, konsthandeln och kunderna. Vi får följa Bukowski från födelsen 1839 på det lilla godset Kaukle i Litauen, genom studieåren i Moskva och tillbaka till det väpnade upproret i Litauen. Efter att ha slagit sig ner i Sverige började Bukowski intressera sig för konst och antikviteter, och sakt men säkert började bygga upp en aktad auktionsfirma.

I boken finns många nyttiga uppgifter, även om det mesta redan är känt. Bli beskrivs hur Bukowski sålde sin svenska sedelsamling till Riksbanken, efter det att riksdagen givit sitt särskilda medgivande till transaktionen. Därmed rådde Riksbanken bot på sin tidigare försumlighet att inte bevara exemplar av de utkomna sedlarna. Ordningen var nu återställd. I anknytning till köpet skrev Bukowski till sin syster i Frankrike:

I går blev jag klar med arbetet att ordna och slutligen numrera min sedelsamling som jag i dagarna lämnar över till Riksbanken. Som ni vet förvärvade de den för Sveriges räkning. Det känns sorgset att skiljas från något som det ligger så många års arbete bakom. Det är som jag helt fräckt brukar säga till folk – att ett sådant verk skulle ingen annan än den enwise li-tauern ha måktat med.

Mycket finns att hämta om storsamlaren Christian Hammer – mannen som samlade i stort sett allt som föll honom i händerna. Hammer övervakade alla auktioner runt om i landet och grämde sig omätligt om de kolliderade med varandra tidsmässigt. Hammers samlingar växte dagligen och mycket kom från Bukowski. Christian Hammers samling förvarades i en tjogorummare på Drottninggatan 2 invid Rosenbad samt på Djurgården där han köpt bildhuggaren Niklas Bystroms italienska villa. Samlingarna krävde snart någon form av katalogisering. Uppgiften gick till Henryk Bukowski. Det var ett sisyfosarbete av sållan skådat slag. Framför sig hade han ett katalogiserande som skulle ta tjugo år att slutföra och resultera i fjorton tjocka volymer. Våren 1867 hade han hunnit med 40.000 nummer. 1872 hade över 100.000 föremål katalogförts. De sista 30.000 numren fick dock andra katalogisera, då Bukowski 1870 slutade sitt arbete hos Hammer. Det hade säkert varit arbetssamma år, men man kan svärigen tänka sig en bättre skola för inhämtande av kunskaper i konst- och antikvitethistoria.

Boken om Bukowski hade säkert blivit

ännu bättre om författaren sökt kontakt med erfarna numismatiker som bättre kunnat förklara Bukowskis roll för den svenska numismatiken. Vissa fakuttryck kunde ha översatts på riktigare sätt. Tyvärr finns ingen litteraturlista medtagen, men i texten nämns på ett ställe Karl Asplunds viktiga arbete: *Bukowskis. Ett konsthandelshus i Stockholm 1870-1945.*

I dessa dagar med minskad omsättning på auktionsmarknaden är det ändå intressant att följa hur allt började.

Ian Wiséhn

International Numismatic Commission: A survey of numismatic research 1985 - 1990. I - II.

International Association of Professional Numismatists, Special publication nr 12. 896 s Bryssel 1991. Pris 200 schw francs.

Dessa översikter, som presenteras med jämna mellanrum, är ett fantastiskt uppslagsverk för var och en som vill följa med i vad som publiceras inom ens eget specialområde. Det är ett otal "övervakare" världen över, som lämnar bidrag. Denna gång är översikten indelad i sju sektioner: antiken, medeltiden och nya tiden, orienten, Afrika, sedlar, medaljer samt metoder för laboratorieförsök, statistik etc. Varje sektion har i sin tur många underrubriker, så det finns mycket att välja mellan.

För Nordens del finns underrubriker under medeltiden och nya tiden samt medaljer, vilket självfallet inte hindrar att titlar på nordiska böcker och artiklar i rikt mått dyker upp i andra sammanhang – något som ger en sympatisk spridningseffekt.

Jørgen Steen Jensen skriver under titeln *Scandinavia* om vår medeltid och nyare tid. På 17 sidor komprimerar han vad som publicerats under åren 1985-1990. Efter en allmän inledning om bibliografier, numismatisk historia, fyndkataloger m m delar han upp utbudet sålunda:

Before Viking Age,
Viking Age,
The Middle Ages,

Post-medieval and modern numismatics.

Inte utan att jag fylldes av glädje och även samfällid stolthet över att så mycket publicerats under perioden av såväl nordiska som utländska forskare med nordiska fynd såsom utgångspunkt! Sådana här översikter är icke något torrt rabblande utan det publicerade placeras in i sitt rätta sammanhang. Därför bör föreningsmedlemmarna ägna större uppmärksamhet åt den än som nu är fallet, främst därför att Svensk Numismatisk Tidskrift inte kan sprida all sådan kunskap.

Jensen sammanfattar sin anmälan i följande ord:

"To sum up: the numismatic scene in the Nordic countries does in no way lack eager participants who wish to develop our knowledge and participate in the discussions of the national and international numismatic communities. But it is difficult to deny that the most important inspiration

comes from the nucleus in Stockholm, based on the combined staffs of the Royal Cabinet of Coins and the Numismatic Institute and the oldest numismatic society of the Nordic countries."

På medaljsektionen skriver *Tuukka Talvio om Sweden, Norway and Finland* och inleder med orden: "There has been no presentation of the literature on Swedish, Norwegian and Finnish medals in the Survey since Lars O. Lagerqvist's article in the volume for 1966-71." Han drar där på 4 1/2 sidor upp några utvecklingslinjer från 1970-talet och framåt för dessa länders medaljhistoria med inte mindre än sextio litteratrhänvisningar, med Ulla Ehrensvärds arbete om Erik Lindberg som det mest betydelsefulla.

Kirsten Bendixen och *Elsa Rasmussen* behandlar *Denmark* på två sidor.

Att medaljkonsten är attraktivare i andra länder bevisas av att sammanlagt 96 sidor disponeras härifrån.

NUF

J. O. Aamlid, B. Ahlström, K. Jonsson och G. Thesen: Priskatalog över Norges mynter 995 - 1991 med värderingspriser 1992. The Coinage of Norway 995 - 1991. Including valuation for 1991.

Numismatiska bokförlaget, Stockholm 1991. 208 sidor, alla mynttyper ill. ISBN-nr saknas. Capris 95 kr.

Denna praktiska handbok föreligger nu i sin femte upplaga och omfattar för första gången även de medeltida mynten (tidigare började den med kung Hans), som bearbetats av Kenneth Jonsson. Härmed har hela den stora och snart 1000-åriga norska myntningen trängts ihop i vad som i bokstavlig bemärkelse är en fickhandbok. Mycket har dock fått rum och även unika mynt i offentliga samlingar (eller privatägda!) är medtagna, så tex Hans gylden (s 45 nr 1 A), som ligger i myntkabinettet i Dresden och påträffades där av norska besökare för några år sedan. Man noterar att Olav Trygvason saknas i norska samlingar; de tre i dag kända tillhör resp Gotlands Fornsal, Lunds Universitets Historiska museum och myntkabinettet i Berlin, medan ett fjärde (Brockmans samling) är försvunnen sedan 1760-talet.

LLI

LUNDS MYNTHANDEL

KÖPER och SÄLJER
BYTER och VÄRDERAR

MYNT och SEDLAR
TILLBEHÖR och LITTERATUR

GRATIS LAGERLISTA
(uppgiv samlarområde)

Klostergatan 5, 222 22 LUND
Tel 046-14 43 69

AUKTIONER

SVENSKA

- Okt 26 Stockholm, Auktionsverket
Nov 14-15 Stockholm, B Ahlström

UTLÄNDSKA

- Okt 6 Köpenhamn,
Bruun Rasmussen
12 London, Glendining's
14 London, Spink
19-20 Zürich, Bank Leu
Nov 4 London, Glendining's
4-6 Frankfurt, Peus Nachf
6 Oslo, Oslo Mynthandel
11-13 Köln, Münz Zentrum
19-21 München, Hirsch Nachf
24-26 Frankfurt, Frankfurter
Münzhandlung
25 London, Glendining's
Dec 9 London, Glendining's

MÄSSOR

UTLÄNDSKA

- Okt 15-17 London, COINEX
Nov 9 Oslo, Oslo International
Coin Show

Rättelse

I förra numret (SNT 1992:6, s 148) avbildas av misstag som fig 23 samma valör som fig 22, dvs 14 kreuzer, fast ett annat exemplar. Den rätta bilden – utom valören samma typ – ses här. Som läsaren kan upptäcka har den valören 10 (kreuzer) nederst på framsidan.

FÖRENINGAR

ALINGSÅS NUMISMATISKA FÖRENING har möten första torsdagen i februari – april och oktober – december i Sparbankens filmsal kl 19.00. Upplysningar: tel 0302-130 69.

ESKILSTUNA NUMISMATISKA FÖRENING har möten på Nya Gästis kl 19.00 sista tisdagen i varje månad utom december. Auktion varje gång.

FAGERSTABYGDENS MYNTKLUBB sammanträder första helgfria måndagen i varje månad (utom i juli och augusti). Apollögården vid Almvägen, Fagersta. Tid: kl 19.00. Upplysningar: tel 0223-116 71.

FALU-BORLÄNGE MYNTKLUBB. Möteslokaler Borlänge, Samlaren, biblioteket Borganäsvägen, Falun, Kristinegården, Kristinegatan 9-11. Uppl tel 0243-258 56.

GÖTEBORGS NUMISMATISKA FÖRENING. Auktionsmöten med föredrag hålles andra måndagen i månaden kl 18.45 i Traktören (Tr), Köpmansgatan 20. Studiecirkeln möts i klubblokalen (KL), Skeppsbron 4V, 18.30. Medaljcirkeln 1:a onsd och Fotocirkeln 3:e onsd. Antik- och Medeltidsektionen 4:e torsd och Utlandscirkeln sista tisd i månaden. GNF, Box 5289, 402 25 Göteborg. Kontaktman: Bo Nordell, 031-10 65 49 (dagtid). Anbud: Anders Falk, 031-13 31 41.

HALMSTADS MYNTKLUBB har möten med auktion i Klara-salen kl 18.30 den första måndagen i varje månad utom juli – aug. Upplysningar: 035-12 96 76.

HÖÖRS MYNTKLUBB har möte med auktion i Höörs Plåts matsal den andra torsdagen i varje månad utom juni – aug. Upplysningar: Evert Olofsson 0413-221 51.

KALMAR MYNTKLUBB har möten första helgfria tisdagen i varje månad (utom juni – augusti) kl 19.00 i SPF, S. Långgatan 39, Kalmar. Upplysningar: 0480-159 29, 703 43.

KARLSKOGA NUMISMATISKA FÖRENING har möten andra onsdagen i varje månad (utom juni, juli och aug.) kl 19.00 i S-E-Banken, Torget, Karlskoga. Auktioner vår och höst. Upplysningar 506 41 eller 365 39.

KATRINEHOLMS MYNTKLUBB har möten första helgfria onsdagen i varje månad i SPF-lokalen, Djulög, 51, Katrineholm. Upplysningar: tel 0150-210 45 el 151 00.

MYNTKLUBBEN KLIPPINGEN har myntträff första tisdagen i jan.–april, sept.–dec. Lokal: G. A. skolans matsal, S. Järnvägsgatan, Sundsvall. Information om mynt, värdering, auktion, lotterier. Köp och sälj. Tel. 060-55 64 18, 11 35 03.

LUNDS NUMISMATISKA FÖRENING. Myntträffar med aktiviteter och auktion i "Utbildningshuset", Åkergr. 1, Lund. Upplysningar: vard 046-14 43 69 kvällar 046-13 46 47.

FÖRENINGEN NORDVÄSTMYNT håller sammanträde med auktion i Folkets Hus, Klippan, kl. 19.00, andra fredagen i varje månad. Upplysningar och auktionslista tel. 0451-132 88.

NOLA MYNTKLUBB har möten 3:e tisdagen varje månad augusti – april, utom december. Lokal: Nolaskolan sal 316, Örnsköldsvik. Uppl. tel 0660-166 48 eller 0660-402 20.

NORRÖPINGS MYNTKLUBB har möte med auktion kl 19.00 tredje tisdagen varje månad utom i maj – augusti i Ektorps fritidsgård. Auktionsvisning börjar kl 18.00. Även icke medlemmar är välkomna. Beställ lista på tel 011-12 50 12.

NÄSSJÖ MYNTKLUBB har möte med auktion på Gustavssons Trafikskola, Rådhusgatan 33, Nässjö sista tisdagen i varje månad utom dec, juni – juli. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00 – 09.00.

SAMLARKLUBBEN NUMIS. Skellefteå har möten första torsdagen i varje månad i NV-huset, konferensrummet. Upplysningar: tel 0910-186 80.

SANDVIKEN-GÄVLE MYNTKLUBB har möten kl 19 första onsdagen i varje månad (ej juli – augusti). Lokal: Valbo Kommunhus. Upplysningar: tel 026-18 18 36.

SIGTUNA MYNTKLUBB har möten 7/10, 4/11, 2/12 kl 19.00 i klubblokalen Rosersbergsvägen 27B i Rosersberg (auktioner, lotterier, bytesverksamhet m m). Klubblokalen öppen helgfri onsd 13.00-17.00 sept – maj (auktionsobjekt och bibliotek). Uppl 08-590 381 90.

MYNTKLUBBEN SKILLING BANCO, Linköping, har möten andra helgfria torsdagen i varje månad (utom maj – augusti) i Huvudbiblioteket, Hunnebergsgatan 8, Linköping i Lindblomsrummet 1 tr upp kl 18.30 – 21.00. Ärligen anordnas en antik- och samlarmässa samt en resa till Frimynt i Helsingborg. Upplysningar: tel 013-12 22 62.

SKÅNES NUMISMATISKA FÖRENING håller möten sista torsdagen i varje månad utom juni – augusti på IOGT, Kungsgatan 16 A. Klubblokalen: Kungsgatan 38 A, Malmö, håller öppet varje tisdag kl 19 – 21 under september – maj.

SKÖVDE NUMISMATISKA FÖRENING Lokal: Servicehuset Bagaren, Hertig Johansgatan 22 A, Skövde. Upplysningar: tel 0500-808 50 (Thord Lund).

SÖDRA DALARNAS MYNTKLUBB. Möten på Folkare fotoklubb, Teleg. 19, Avesta. Upplysningar: tel 0226-562 78.

TRELLEBORGS MYNTKLUBB har möte andra måndagen i månaden kl 18.30 i Sparbanken Skånes samlingsal, CB Friisgatan 4 A, Trelleborg. På programmet står auktioner, föredrag, lotterier mm. Upplysningar: tel 0410-241 31.

TÄLJE MYNTKLUBB, Södertälje, har möte i Wendelas rum, biblioteket Luna, kl 19.00 andra tisdagen i varje månad utom juni, juli, augusti och december. Upplysningar: tel 0755-102 03.

NUMISMATISKA KLUBBEN I UPPSALA har möten på Uppsala Universitets myntkabinett 13/10 (auktion), 10/11 (föredrag), 8/12 (föredrag). Tid: 19.00. Upplysningar: 018-54 97 11.

VETLANDA NUMISMATISKA FÖRENING har möte med auktion sista fredagen i varje månad utom december på Kulturhuset, Storgatan 20, Vetlanda kl 19.15. Visning från kl 18.15. Upplysningar: tel 0383-158 35 kl 07.00-09.00.

VILLSTADORTENS MYNTKLUBB. Smålandsstenar, har möten andra måndagen i varje månad utom juni, juli och augusti. Föredrag och dyl följs av auktion. Servering. Upplysningar: tel 0345-112 95. Lokal: Biblioteket, Smålandsstenar (källarlokalen).

VÄRENDIS NUMISMATISKA FÖRENING har sammanträden i Röda Korsets lokaler, Hovsg II, Växjö. Upplysningar: 0470-731 14.

VÄSTERBERGSLAGENS MYNTKLUBB har möten första torsdagen varje månad oktober-maj kl 19.00. Gamla Bangatan 45, Ludvika.

ÖREBRO NUMISMATISKA FÖRENING har möten i M-lokalen, Järntorgsgatan 3, 21/10, 25/11 kl 19. Upplysningar: tel 019-13 52 13.

MYNTNYTT

Nya föreskrifter om rikets mynt

Fullmäktige i Riksbanken beslöt den 9 juli 1992 med stöd av 5 § lagen (1988:1385) om Sveriges riksbank att 1 och 3 §§ Riksbankens föreskrifter om rikets mynt skall ha följande lydelse. Föreskrifterna träder i kraft den 1 oktober 1992 (SFS 1992:942)

Vid uppvägning av det antal mynt som närmast motsvarar ett kilogram, får myntens genomsnittliga vikt avvika enligt 2 § med högst 2 % från den vikt som mynten skall ha enligt 1 §.

Myntens sammansättning, vikt och storlek

Valör	Metallinnehåll	Vikt (g)	Diameter (mm)
tio kronor	legering av 89 % koppar, 5 % aluminium, 5 % zink och 1 % tenn	6,60	20,5
fem kronor	pläterat material i tre skikt, det mellersta av nickel och de yttre skikten av en legering av 75 % koppar och 25 % nickel, vardera ytskiktets vikt utgör 46,5 % av myntets vikt	9,50	28,5
en krona	legering av 75 % koppar och 25 % nickel	7,0	25,0
femtio öre	legering av 97 % koppar, 2,5 % zink och 0,5 % tenn	3,70	18,75

Prenumerera på
årsset och jubileumsmynt
från Norge, Danmark och Finland
genom oss.

Även utgåvor från hela världen.

Sedlar. Polletter.

Listor skickas gratis.

NORRTÄLJE MYNT AB

Box 4, 761 21 Norrtälje
Tel. 0176-168 26, Fax 0176-168 56

Myntens prägel

Mynt i valörerna tio kronor, fem kronor, en krona och femtio öre skall tillverkas med följande prägel enligt 3 §.

Tiokronorsmynt. På åtsidan Konung Carl XVI Gustafs bild, profil, vänster sida och omskriften upptill "CARL XVI GUSTAF SVERIGES KONUNG" och nedtill Konungens valspråk "FÖR SVERIGE I TIDEN". På fransidan siffran "10" avtecknande sig mot en bakgrund av lilla riksvapnet utan sköld. Överst på myntet årtal och nedtill "KRONOR". Till vänster om valörbeteckningen ett "E" som anger myntorten Eskilstuna, och till höger riksbankschefens monogram (för närvarande "D" för Bengt Dennis). Randen skall vara delvis slät, delvis räfflad.

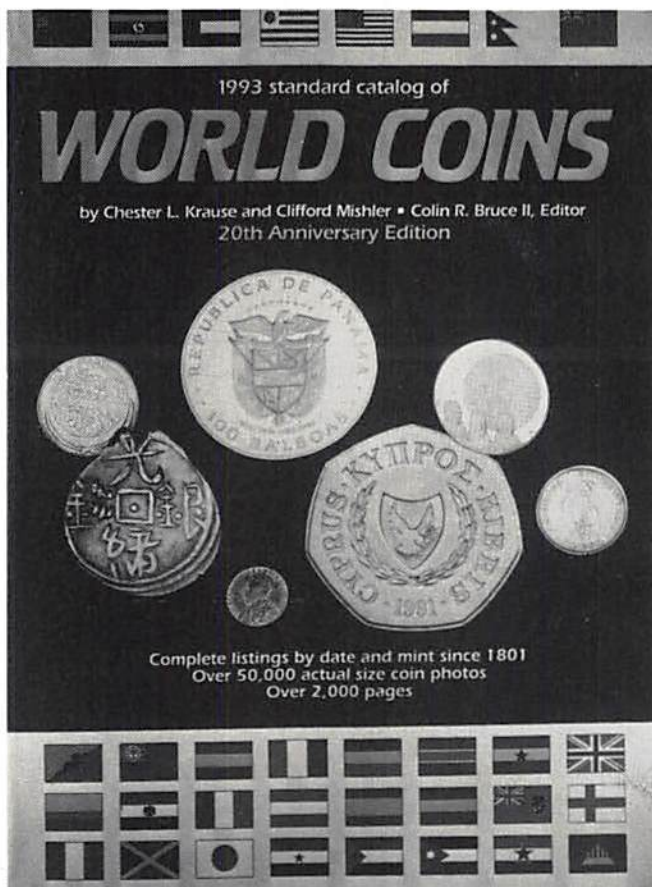
Femkronorsmynt. På åtsidan Konung Carl XVI Gustafs krönte namnchiffer och omskrift, omgivande namnchiffrets övre del, "SVERIGE" och präglingsåret. På fransidan siffran "5" med en rosett på vardera sidan och som omskrift nedtill "KRONOR". Upptill till vänster ett "E", som anger myntorten, och till höger riksbankschefens monogram. Randen skall vara slät.

Enkronasmynt. På åtsidan Konung Carl XVI Gustafs bild, profil, vänster sida, omgiven av orden "CARL XVI GUSTAF SVERIGE". Under bilden präglingsåret. På fransidan lilla riksvapnet under kunglig krona och som omskrift konungens valspråk "FÖR SVERIGE I TIDEN". Nedtill "1 KR" omgivet av till vänster ett "E", som anger myntningsorten, och till höger riksbankschefens monogram. Randen skall vara räfflad.

Femtioöresmynt. På åtsidan lilla riksvapnet utan sköld och därunder präglingsåret. På fransidan i mitten talet "50" och som omskrift upptill "SVERIGE". Nedtill "ÖRE", omgivet av till vänster ett "E", som anger myntningsorten, och till höger riksbankschefens monogram. Randen skall vara slät.

Jämfört med föregående föreskrift (1989: 61 omtryckta 1990:906) är det myntens prägel samt femtioöresmyntets sammansättning, vikt och storlek som har fått delvis förändrat utförande.

TS

Ny upplaga av

WORLD COINS

PRIS 385:--

**KOMPLETT HELA VÄRLDENKATALOG FRÅN 1801 TILL IDAG,
MED ÖVER 50.000 AVBILDNINGAR**

De Luxe-utgåvan finns i lager till ett pris av 1.100 kronor.

Kungsgatan 28 - 30

Box 7662 • 103 94 STOCKHOLM

Tel: 08-10 10 10 • Fax: 08-11 30 75